

Názory učitelek mateřských škol na roli otce v rodině

Eva Šerá

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav školní pedagogiky
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva Šerá**
Osobní číslo: **H16216**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Názory učitelek mateřských škol na roli otce v rodině**

Zásady pro vypracování:

Vypracování rešerše a studium odborné literatury o významu otcovské role v rodině.
Vymezení teoretických východisek zaměřených na otcovskou roli v rodině a její percepci učitelkami mateřských škol.
Příprava metodiky empirické části, stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek.
Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru s učitelkami mateřských škol.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat a jejich interpretace.
Prezentace a shrnutí výsledků výzkumu.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Biddulph, S. (2011). *Kniha o mužství*. Praha: Portál.

Kolláriková, Z., & Pupala, B. (2010). *Předškolní a primární pedagogika (Vyd. 2)*. Praha: Portál.

Measuring the Physical Activity Practices Used by Parents of Preschool Children [Online]. (2018). Retrieved September 27, 2018, from https://journals.lww.com/acsm-msse/fulltext/2013/12000/Measuring_the_Physical_Activity_Practices_Used_by.20.aspx

Novák, T. (2013). *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada.

Starbuck, G. H., & Lundy, K. S. (2015). *Families in context: sociological perspectives (Third edition)*. Boulder: Paradigm Publishers.

Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání (Vyd. 2., rozš. a přeprac.)*. Praha: Karolinum.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Bc. Barbora Plisková, DiS.**
Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. října 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2019**

Ve Zlině dne 10. října 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předešlým písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.12.2018

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola neviditelně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnožování.*

(3) *Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, máje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vázného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl no úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce má teoreticko-empirický charakter. Jejím cílem je zjistit, jaký mají učitelky mateřských škol názor na roli otce v rodině. V teoretické části jsou sumarizovány poznatky o otci a jeho roli, kterou zastává v rodině a ve vztahu k mateřské škole. V empirické části jsou prezentovány výsledky kvalitativně orientovaného výzkumu. Data byla získána prostřednictvím sedmi polostrukturovaných interview, jež byly uskutečněny s učitelkami mateřských škol. Po transkripci dat byly na základě jejich analýzy vytvořeny kódy a následně zpracovány kategorie, které odpovídají na stanovené výzkumné otázky. Data odhalují pohledy a názory učitelek mateřských škol na otce a jeho roli v rodině.

Klíčová slova: nový otec, role otce, rodina, význam otce

ABSTRACT

The bachelor thesis has theoretical and empirical features. The aim of the bachelor thesis is to describe the opinion of kindergarten's teachers on the role of a father in a family. The theoretical part summarizes the knowledge about a father and his role in a family in relation to a kindergarten. The empirical part contains the results of qualitative oriented research. The conduction of data took place during seven semi-structured interviews with teachers from kindergartens. After the data transcript, codes were created, followed by categories, in order, to answer the research questions. The data reveal the views and opinions of kindergarten teachers on fathers and their role in families.

Keywords: new father, the role of the father, family, the importance of a father

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Bc. Barboře Pliskové, DiS za její ochotu, pomoc, individuální přístup, podněty a rady, které mi během jejího psaní poskytovala.

Dále děkuji všem paním učitelkám, jež ochotně souhlasily s účastí na mém výzkumu.

Velké poděkování patří také mé rodině, která mě po dobu celého studia podporovala, pomáhala mi a vkládala do mě velkou důvěru.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 ROLE OTCE V RODINĚ	12
1.1 RODINA	12
1.2 FUNKCE RODINY.....	12
1.3 VÝZNAM OTCE	14
2 MUŽ JAKO OTEC	18
3 ROLE OTCE PŘI VÝVOJI DÍTĚTE.....	21
3.1 OTEC A DCERA	22
3.2 OTEC A SYN.....	24
4 ROLE OTCE VE VÝCHOVĚ	26
5 ROLE OTCE A JEHO MOŽNÉ ZAPOJOVÁNÍ V RÁMCI MŠ.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
6 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	35
6.1 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	35
6.2 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	36
6.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU A JEHO VÝBĚR.....	36
7 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	41
7.1 PODÍLNÍK	42
7.1.1 MAMA hotel.....	44
7.1.2 Rovnost ve vztahu	45
7.2 OTEC SUPERHRDINA	47
7.3 FINANČNÍ KOTVA	50
7.4 PASIVNÍ ČAS	51
7.4.1 Angažovanost otců v mateřských školách	53
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	62

ÚVOD

V dnešní době se otcovství stává stále více diskutovaným tématem. I přesto je však v mnoha případech otcovská role zastiňována rolí matky. Jsou to právě ony, o kterých se v souvislosti s dětmi nejvíce hovoří. Ačkoliv si otcovství získává čím dál větší pozornost, názory na jeho podobu se mnohdy rozcházejí.

Lze rozlišit mnoho typů otců a každého charakterizuje něco jiného. Je nutné si uvědomit, že ve vztahu ke své rodině zastává muž rovnou několik rolí. Ideálně by se měly propojit tak, aby byly v souladu potřebném pro fungování rodiny. Pokud je vztah mezi partnery-rodíči láskyplný a harmonický, lze předpokládat, že podobný vztah bude existovat i mezi rodičem a dítětem. A jestliže se muž věnuje své partnerce, tak je pravděpodobné, že se bude věnovat i svému dítěti. Ne všichni muži jsou však takto nastaveni a někdy jim může delší dobu trvat, než se vůbec sami adaptují na skutečnost, že dítě vůbec mají.

Proto se jeví jako zajímavé a do jisté míry i jako potřebné zjistit, jaké názory na otcovství se v současnosti objevují. Výzkum byl proveden mezi učitelkami mateřských škol, což umožnilo autorce bakalářské práce jakožto budoucí učitelce získat cenné zkušenosti, obeznámit se s názory učitelek a také se hlouběji vnořit do této problematiky, jež se zanedlouho bude týkat i jí samotné.

Cílem bakalářské práce je sumarizovat teoretické poznatky ohledně otcovské role v rodině a analyzovat výsledky kvalitativně orientovaného výzkumu provedeného mezi učitelkami mateřských škol, které byly dotazovány na svůj postoj k tomuto tématu.

Teoretická část se skládá z pěti kapitol, ve kterých jsou představeny základní pojmy související s tématem. Je zde popsán nejen otec a jeho úloha v rodině, ale také samotný muž a to, jakou roli zastává. Dále je zde uvedeno, jak otec ovlivňuje výchovu a vzdělávání dítěte, jaký má vliv na jeho vývoj a jakým způsobem by se mohl zapojovat v rámci mateřské školy.

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jak je vnímána role otce ve vývoji, výchově a vzdělávání dítěte. Praktická část práce uvádí metodologická východiska výzkumu a prezentuje data kvalitativně orientovaného výzkumu získaná prostřednictvím polostrukturovaných interview s učitelkami mateřských škol. Její součástí je rovněž interpretace těchto dat a shrnutí výsledků celého výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ROLE OTCE V RODINĚ

Otec je členem rodiny a stejně jako její ostatní členové v ní zastává nejrůznější role. Je důležitý a podstatný. Otec, společně s matkou jsou prvopočátkem rodiny. Má v rodině své místo a ve vztahu k ní je na mnoha pozicích. Aby bylo možné jeho role ve vztahu k rodině podrobněji analyzovat, je nezbytné nejdříve vymezit samotný pojem rodina.

1.1 Rodina

Rodina tak, jak ji dnes známe, prošla mnoha změnami a stejně jako společnost se neustále vyvíjí. I přes tento vývoj zůstává dle Heluse (2015) její podstata stejná. Navzdory proměnám a problémům, kterým rodina čelí, je i nadále společenstvím osob, bez kterého si mnoho lidí nedovede život představit. Poskytuje útočiště a intimní prostředí, které lze stěží hledat někde jinde. Podobný pohled zastává také Jedlička (2015), který nahlíží na rodinu z globálnějšího hlediska a říká, že rodinu nalézáme ve všech kulturách, i když v různých podobách pro danou civilizaci typických. V každé kultuře má rodina určitou podobu vycházející z tradice. Stále jsou v ní hlavními aktéry otec a matka, kteří se stávají zprostředkovateli mezi dítětem a společností a napomáhají mu při prvotní konfrontaci se světem.

K rozporu autorů nastává při vymezení členů rodiny, kteří ji tvoří. Vágnerová (2012, s. 313) definuje rodinu jako „vztahový rámec, který zahrnuje rodiče, dítě, popřípadě i její další členy, jako jsou sourozenci, prarodiče atd.“ Nepovažuje tedy za rodinu pouze otce-matku-dítě/děti, ale také členy širší rodiny, mezi které patří vzdálenější příbuzní. Mezi autory, již do ní naopak tyto příbuzné nezahrnují, se řadí například Krebs (2015), který za rodinu považuje partnery nebo manžele s dítětem či dětmi, přičemž tyto osoby sdílejí stejnou domácnost. V jeho pojetí se nemusí vždy jednat o oba partnery – součástí domácnosti může být také jedna osoba s dítětem nebo dětmi. Tento názor zastává také Langmeier (in Špaňhelová, 2010, s. 11), který vidí rodinu jako „biopsychosociální skupinu, která vzniká ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi kterými neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí.“

1.2 Funkce rodiny

Ačkoliv se rodiče stávají nejbližšími osobami působícími na dítě, množství funkcí, jež rodina plní, nezávisí pouze na jejích nejužších členech. Rodiče mají vliv na dítě v mnoha směrech a za přispění nejrůznějších členů rodiny, což dokládá Helus (2015), jímž jmenované funkce rodiny obsahují dvě, které se bezprostředně týkají rodiny širší. Na význam rodiny upozorňují

Průcha, Walterová a Mareš (2013), podle kterých je důležitá při budování interpersonálních vztahů, hodnot, postojů, životního stylu, emocionální opory atd. Vyzvedávají mimo jiné i funkce, které rodina prostřednictvím svých členů plní.

V odborných publikacích lze nalézt mnohá pojetí funkcí rodiny od různých autorů. Nicméně vždy platí, že výčet jejích funkcí zasahuje do více oblastí lidského života. Toto mimo jiné dokazuje, že rodina skutečně působí ve všech sférách a s dopadem jejího působení je možné se setkat každodenně.

Podle Špaňhelové (2010) má rodina z hlediska sociální psychologie čtyři základní funkce. Jednou z nich je funkce biologicko-reprodukční, která přímo souvisí s rodinou a důležitostí otce. Nejen jeho, ale i matčina úloha, je v tomto případě zcela jasná. Tato funkce má svůj význam při zakládání rodiny a z celosvětového hlediska i pro neustálou obnovu populace. Bez otce a matky by jednoduše nemohla být naplněna. S příchodem dítěte vzniká zodpovědnost jak za něj, tak za finanční zabezpečení rodiny. Ekonomicko-zabezpečovací funkce je z historického hlediska neodmyslitelně spjata s otci. Ještě do nedávna se společnost shodovala na tom, že role otce je v úzkém spojení s rolí živitele rodiny. S nárůstem feminizace a vznikem mnoha pracovních příležitostí na trhu práce se matky v některých případech podílejí na ekonomickém zajištění rodiny více než muži. Stále častěji se stává, že matky nastupují do zaměstnání téměř ihned po porodu. Otcové mají i nadále potřebu zastávat funkci živitele rodiny, kterou však mohou v mnoha případech sdílet právě se svou partnerkou. Nebo se naopak mohou podílet na výchově dětí a více se zapojovat do rodinného působení na dítě.

Pro vývoj dítěte je podstatná i třetí funkce, kterou Špaňhelová (2010) označila jako emocionální. Pro ni je výstižná Říčanová (2013, s. 60) definice rodiny: „Rodina jako celek, rodinné hnízdo, má být oázou ve světě, kde je často příliš mnoho honby za úspěchem, tvrdosti, přetvářky, vysokých nároků, anonymity.“ Emocionální funkce v podstatě znamená, že rodina představuje pro dítě útočiště, které by mu mělo být vždy otevřeno a nakloněno. Otec a matka poskytují dítěti emocionální kotvu a působí jako jeho podpora a útěcha v období nezdaru. Musí své dítě nejen podporovat a chránit, ale také vychovávat. Tato úloha je obsažena v poslední, socializačně výchovné funkci. Primárním socializačním činitelem je pro dítě rodina, a to nejprve matka a otec a až později další její členové. Rodina se stává základem pro schopnost navazovat vztahy a chovat se ve společnosti. Rodiče své dítě také vedou k nejrůznějším návykům a vychovávají jej tak, aby bylo schopné ve světě fungovat.

Funkcemi rodiny se zabývá i Helus (2015), který jich vyjmenoval celkem deset. Týkají se mnoha aspektů života dítěte a způsobů, jakými na něj rodiče působí. V tomto směru je třeba zdůraznit dvě významné funkce, které se vzájemně prolínají. První z nich popisuje, že na základě navazování mezigeneračních vztahů v rodině, přichází dítě do kontaktu s lidmi různého věku, postavení i hodnot, díky čemuž se učí respektu a pochopení jiných osob. Tato funkce mu pomáhá se více orientovat v životě a navazovat sociální vztahy. Druhá funkce naopak souvisí se socializací probíhající prostřednictvím členů rodiny, při níž dítě skrz různorodost osobností získá vhled do světa lidí. Skrz osoby, které se v jeho bezprostřední blízkosti nacházejí, se dítě seznámí s nejrůznějšími názory a chováním lidí. Díky této funkci si rozšiřuje vědomosti o lidech a o tom, že každý je jiný.

1.3 Význam otce

Otcí a jeho významu se dříve nevěnovala velká pozornost. S vývojem společnosti však dochází ke změně, v rámci které, se otec dostává stále více do popředí. Nicméně pořad je v souvislosti s rodinou a dětmi zmiňována spíše matka, již úloha je předmětem mnohačetných studií a debat. Role otce je v tomto případě spíše zastiňována a nedostává se jí pozornosti, jaké by mělo. Otevřelová (2016) naráží na skutečnost, že pro matky je velmi jednoduché vytvořit bezpečné prostředí a dát dítěti jistotu. Musí jí však taky samy cítit, k čemuž pomáhá jejich partner. Otec dítěte tedy vykonává pomyslnou funkci ochránce rodiny, jež pramení z dřívějšího pojetí jeho role, kdy vedle živitele rodiny a autority zajišťoval i její ochranu.

Matějček (2015) v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že otcovo působení bylo dříve zaměřeno mimo rodinu, kterou chránil svou obratností před nebezpečím zvenčí. Na vývoji a výchově dítěte se tudíž příliš nepodílel. Zakročil pouze tehdy, kdy byla potřeba autority. Hlavní osobou v životě dítěte byla spíše matka, jejímž úkolem primárně bylo věnovat dětem veškerý čas, vychovávat je a starat se o ně.

S proměnou rodiny dochází k opouštění striktního dodržování rolí typických pro dané pohlaví. Otec se začíná více orientovat na rodinu, tráví s dětmi i matkou více času a věnuje jim svou pozornost. Také se podílí se na jejich výchově a stává se pro dítě vzorem a morálním kompasem. Co se týče dítěte, tak i partnerky, jsou na otce kladeny stále větší nároky, které blíže specifikuje Matějček (2015), podle kterého je po otci požadována odpovědnost, spolehlivost, věrnost, mnoho vědomostí, technická zručnost, porozumění

partnerce a prarodičům, umění řešit konflikty, porozumění dítěti a jeho potřebám, právům a nárokům. Je patrné, že mnoho těchto požadavků se promítá jak v jeho vztahu k dítěti i partnerce.

Význam otce rovněž spočívá ve vztahu k rodině jako celku. Cajthamlová (2017) popisuje dvě roviny důležitosti otce v rodině, a to jako chápajícího partnera a jako hrdinu dětí. Zatímco první se vztahuje spíše na partnerku, druhá se týká dětí. Souhra a jakési souznění rodičů nebo partnerů je jedním ze základních faktorů ovlivňujících psychickou pohodu a vývoj dítěte. Muž zastává roli partnera a měl by chápat pocity jeho ženy, respektovat ji, znát její potřeby a nálady. Zde lze použít známou frázi „šťastná matka – šťastné děti“. Původcem onoho štěstí v matčině životě je právě muž, čímž se stává pozitivním příkladem vztahu k ženám pro své syny. Partnerský přístup není jednosměrný, tudíž i samotný otec potřebuje od partnerky téměř tytéž věci. Musí se cítit v rodině spokojeně, milovaně a v neposlední řadě pochopeně.

Druhou rovinou důležitosti otce ve vztahu k jeho potomkům je dle Cajthamlové (2017) tzv. otec hrdina. Je jím takový otec, který udržuje s dětmi vztah také na přátelské úrovni, kdy v dětských očích působí jako všehoschopný a všemocný. Jeho vztah s dětmi je uvolněnější a v mnohých případech se pro ně stává vzorem. Je aktivním členem rodiny ve vztahu k svým dětem.

Lze usoudit, že role otce prokazatelně prošla změnou ve vztahu k celé rodině. Důležitost rolí spojených s dítětem se proměňuje na základě životní etapy, ve které se dítě v danou chvíli nachází. Otec, který upřednostňuje rodinu před prací, pečuje o ni, zapojuje se do chodu domácnosti i rodiny, nechává matku odpočinout a stará se jak fyzicky, tak emocionálně je Novákem (2013) označován jako „nový otec“.

Tento „nový otec“ může dítěti dle Špaňhelové (2010) poskytnout něco, co je více než důležité, ale v dnešní době stále méně časté, a to čas věnovaný dítěti. Cení se jak aktivní, tak pasivní čas strávený s dítětem. Aktivní zapojení znamená, že si otec s dítětem reálně hraje, komunikuje s ním, připravuje jej do školy, vypráví mu nejrůznější historky a příběhy apod., čímž dítěti opravdu věnuje svou plnou pozornost. Ač se může zdát, že aktivní čas zastupuje významnější roli ve vztahu otec-dítě, není to pravidlem. Často opomíjený, ale neméně podstatný, je čas pasivní, kdy dítě zaujímá roli pozorovatele a vnímá, jakým způsobem se otec chová k matce, k sousedům či přátelům. Dítě je rovněž svědkem jeho jednání v běžných nebo vypjatých situacích. Vypozorované vzorce otcova chování dítě svým způsobem

přejímá a vyhodnocuje dvěma možnými způsoby – špatný příklad / správný příklad. Buď je tedy přijme za vlastní a ztotožní se s nimi, nebo je vyhodnotí jako nesprávný přístup a udělá vše proto, aby samo tímto způsobem nejednalo.

Právě příklad je podle Špaňhelové (2010) tím klíčovým, co otec může dítěti předat. V tomto případě je důležité, aby bylo dosaženo jednoty obou rodičů a aby dítě nepociťovalo, že je mezi matčinými a otcovými názory nesoulad. Pokud i přesto rozpor vnímá, je potřeba, aby si v důvodech této neshody udělalo jasno. Zpočátku se dítě učí především nápodobou, což znamená, že se chová tak jako jeho rodiče. Otec má taktéž poskytovat ochranu, kterou je potřeba i cítit. Ta se promítá i do rozhodnosti, kterou otec do celé rodiny vnáší. Je na něj nahlíženo jako na ochránce ve vztahu nejen k dítěti, ale ke všem členům rodiny. Musí se postavit před překážku, být schopný ji zdolat a tím přinést klid a jistotu do života dítěte.

Kromě již zmíněného pramení jistota také z podpory a opory, které jsou důležité především ve vztahu otce a matky. Pokud matka cítí v otci oporu a pokud se otec naopak může opřít o matku, je do fungování rodiny vnesena harmonie. Harmonický vztah je plný lásky, kterou nelze opomenout. Otec ji projevuje nejrůznějšími nejen neverbálními projevy, jakými jsou obětí, úsměv, smích... Láska má ale v případě otce i důraznější stránku, která se projevuje neústupností, razantností a schopností říci dítěti ne či mu udělit pokárání. Za vším však stojí dobré úmysly otce vzhledem k dítěti. Aby se jeho chování vůči dítěti setkalo s porozuměním, je v jejich vztahu důležitá komunikace. Komunikaci lze považovat za jedno z klíčových pojítek mezi otcem a dítětem. Matka si oproti tomu buduje vztah s dítětem přes tělesnost a citovost. Otec je v rámci rodiny brán spíše jako racionální osoba, která rozumí nejrůznějším technickým a vědeckým záležitostem. Pokud tedy dítě nemá jasno v podobných otázkách, častěji míří pro odpověď k otci než k matce, díky čemuž má otec příležitost předat dítěti něco víc.

Jako nedílnou součást otcova odkazu dítěti vidí Špaňhelová (2010) také jeho roli. Na základě toho, jakou otec zastává roli, si dítě vytváří určitý vzor pro svého budoucího partnera. Pokud otec zastupuje dle dítěte svou roli neadekvátně, vezme si jej jako nepříznivý vzor a hledá u svého budoucího partnera naprostý opak. Samo se pak snaží dělat všechno proto, aby takovým člověkem nebylo.

Z výše uvedeného lze vyvodit, že otec v rodině zastává nezastupitelnou roli, která se odráží na celkovém utváření osobnosti dítěte, ale také na fungování a chodu rodiny. Ve svém životě

potřebuje dítě oba vzory, a to jak mužský, tak i ženský. Pokud jeden z rodičů chybí, může to mít pro dítě následky provázející jej po celý život.

2 MUŽ JAKO OTEC

Současně se změnami ve společnosti došlo u mužů i k zásadní změně ohledně pojetí otcovství. V minulém století bylo jen stěží možné vidět muže, který by si hrál se svým dítětem na hřišti nebo šel s kočárkem na procházku. Takoví muži však v dnešní době již nejsou raritou. V této oblasti dochází k proměně rolí.

Každá osoba plní ve svém životě nejrůznější role, které mnohdy dokonce probíhají souběžně. Role s sebou nesou určitá specifika a očekávané vzorce chování měnící si na základě vývoje společnosti a přizpůsobení každého jedince. Pokud jde o otce, je nutné brát v potaz také to, že se nejedná o jedinou funkci, kterou muž má; jako jedinec zastává i další sociální role lišící se podle prostředí, ve kterém se momentálně nachází. V rámci rodiny sehrává muž roli partnera, otce, vychovatele, živitele a mnoho dalších. Na každou tuto konkrétní funkci také připadají další dílčí role odrážející se od osobnosti konkrétního muže.

Každý jedinec má svá specifika, která z něj dělají individualizovanou osobnost, jejíž rámce chování se liší od ostatních. Od této individualizace se odvíjí i specifičnost, s jakou každý plní své sociální role. Z tohoto důvodu je každý muž na základě svých osobnostních předpokladů jiným otcem. V souvislosti s touto skutečností rozlišuje Novák (2013) tři typy otců lišících se ve svých výchovných přístupech. Prvním typem je otec manažer, který svou pozornost zaměřuje k penězům. Zajímá jej především výkon v zaměstnání a kapitál. Pokud jde o rodinu, tak svou reprodukční funkci splnil, dále se však stará jen o finanční zajištění rodiny a kariérní růst. Péči o dítě nechává především na matce a o chod domácnosti se nestará. Nicméně co se týče zásadních rodinných rozhodnutí, chce mít rozhodující slovo. Manažerský otec je svými dětmi vnímán jako autorita. Tento typ se přibližuje k dřívějšímu typu otce. Následující dva typy otců (podporující a pomáhající otec a „nový otec“) jsou ovlivněny změnami, kterými rodina prošla. Oproti výše popsanému typu otce se tito zaměřují více na rodinu. Podporující a pomáhající otec se věnuje rodině pouze v určitých mezích. Jeho hlavní prioritou zůstává práce a ekonomické zajištění rodiny. Pomáhá však s péčí o děti a do určité míry se podílí na jejich výchově. Pokud se objeví nějaké zásadní otázky nebo naléhavé situace, je ochotný se přizpůsobit.

„Nový otec“ je Novákem (2013) definován jako otec, jenž se do rodiny zapojuje, pečuje o ni, stará se a více se angažuje. Konkrétně má zájem podílet se na chodu domácnosti, nedělá mu problém vykonávat domácí práce, dostává se mu pochopení pro matku, kterou nechává odpočinout, stará se o svou rodinu jak fyzicky, tak emocionálně, přičemž je oporou dětem i

matce. V tomto případě je finanční jistota rodiny pro muže stále důležitá, avšak mnohem víc se na ní začínají podílet také matky. Pro tento typ muže není práce na prvním místě, jelikož ji neupřednostňuje před rodinou. V současnosti se stále více mužů stává právě těmito otci.

Významem role otcovství pro naplnění života mužů se zabývala Nešporová (2012) ve své studii. Výzkum se zaměřoval na důležitost rodičovství jak pro muže, tak pro ženy. Z výsledků vyplývá, že rodičovství je pro naplnění života téměř stejně důležité u mužů jako u žen. Až 65 % mužů v České republice přisuzuje otcovství významnou roli. Otcovství muži tudíž považují za podstatnou součást svého života. Naopak 15 % Čechů nezastává názor, že otcovství je významné pro naplnění jejich života. Otcovství je vnímáno jako důležité především muži v bývalých komunistických zemích, mezi které se kromě Bulharska, Maďarska nebo Lotyšska řadí také Česká republika a Slovensko. Naopak nejmenší význam přisuzovali otcovství muži z Velké Británie, Irska, Švédska a Nizozemska, kteří tvořili méně než pětinu či desetinu respondentů. V těchto zemích byla přikládána minimální významnost také mateřství.

Společnost začíná stále více naplňovat své životy jinými způsoby, než je rodičovství. S tímto tvrzením souhlasí Nešporová (2012), podle které došlo v posledních desetiletích k mírnému poklesu významnosti otcovství a mateřství jako naplnění života.

Rozhodnutí stát se otcem lze chápat jako jedno z těch nejdůležitějších v životě muže. Podle Biddulpha (2011) si muž však nedokáže představit, co všechno tato role obnáší. Nicméně brzy zjišťuje, že otcovství nejsou pouze radosti, nýbrž i starosti. Z mužů, kteří často neprojevují zájem o rodičovství, se v důsledku nové role stávají zodpovědní, fungující a milující otcové. Je nutné dodat, že ne pro všechny muže je otcovství prospěšné. Stále existují otcové, kteří tuto roli příliš nevítají a neumí se v rámci ní chovat. I přes to lze tvrdit, že pro spoustu mužů má otcovství blahodárné účinky na jejich osobnost a mohou se díky němu dále rozvíjet.

V roli otce si muž začne uvědomovat, jak je pro něj péče o děti životodárná a jak mu dodává sílu a energii. Začíná tak pociťovat nepodmíněnou lásku a štěstí. Rodičovství se stává něčím, co má pro něj smysl a životní naplnění. Nakonec si uvědomí, že si nepřeje, aby tento pocit někdy zmizel, a strávený čas s dítětem mu přijde jako pouhý okamžik.

Otcovství se pro mnoho mužů stává jejich nejvýznamnější životní rolí. Ačkoliv si to zpočátku někteří muži neuvědomují či nepřipouštějí, mít dítě je velkou změnou v jejich

životě, která je mnohdy donutí vydat ze sebe to nejlepší tak, aby byli pro své děti těmi nejlepšími otci.

3 ROLE OTCE PŘI VÝVOJI DÍTĚTE

S dítětem si otec mnohdy začíná budovat vztah až po jeho narození. V tomto směru jsou otcové do jisté míry v nevýhodě oproti matkám, které si s dítětem vytváří vztah již od početí, kdy matčino tělo reaguje na všechny změny způsobené otěhotněním. Tímto způsobem mezi nimi vzniká silné emocionální pouto. V této době nemohou muži s dítětem nic takového prožívat, a tak se stává, že si někteří z nich až ve chvíli, kdy se dítě narodí, uvědomí, že se z nich stali otcové. Otec hraje v životě dítěte mnoho rozdílných rolí, které se odrážejí od vývojových etap, ve kterých se dítě nachází.

Důležitou součástí vývoje dítěte je jeho vývoj emocionální. V souvislosti s funkcemi rodiny zdůrazňuje Špaňhelová (2010) citovou stránku. U emocionální funkce hrají podstatnou roli emoce a pocity. Dítě se musí v rodině cítit milováno a chráněno a mělo by pociťovat jistotu a emocionální podporu. Tato podpora by měla vycházet od matky a především otce, který je rovněž oporou své partnerce, která ji dále přenáší na dítě. K tomuto názoru se přiklání i Boková (2011) když tvrdí, že aby se dítě mohlo rozvíjet ve všech aspektech své osobnosti a vyvíjelo se ve zdravého jedince, mělo by prostředí a vztahy kolem něj být radostné, láskyplné a přátelské.

Při vývoji je dle Heluse (2015) rovněž významná potřeba identifikace, jež představuje snahu o přináležitost. Dítě ve svém okolí hledá vzory chování, které samo přebírá. Ve většině případů se chlapec identifikuje s otcem a dívka s matkou. Dítě vkládá důvěru do blízkých osob a získává schopnost navazovat kontakty a být součástí mezilidských vztahů plných důvěry a lásky. Víra v blízké pramení z další funkce, v níž se otec i matka snaží o uspokojování biopsychických potřeb a naplnění všech potřeb dítěte v raných stádiích života. Otec s matkou vytvářejí prostředí, na které si dítě postupem času přivyká a začíná jej brát jako domov. Otec se na utváření tohoto prostředí více či méně podílí také tím, že poskytuje celé rodině pocit bezpečí a jistoty. Rodina se cítí chráněna a dostává se jí podmínek pro vytvoření domova.

V minulosti byly role v rodině jasně definovány. Matka udržovala teplo rodinného krbu, zatímco otec zajišťoval rodinu po finanční stránce. S proměnami rodiny se začaly tyto zažité stereotypy bořit. I přesto nadále přetrvávají způsoby jednání typické pro dané pohlaví. Rodiče tudíž prostřednictvím svého chování při uspokojování primárních potřeb dítěte plní další z funkcí tím, že napomáhají dítěti k identifikaci se svou genderovou rolí, která s sebou nese vzorce chování typické pro danou roli chlapce či dívky. Podle Corneaua (2000

in Vágnerová, 2012) je otec pro chlapce mužským vzorem, jenž mu napomáhá ve ztotožnění se z rolí muže a ukazuje mu, co jeho genderová role obnáší. Dívky se díky přítomnosti otce dokážou lépe ztotožnit se svou rolí, odliší se od matky a rozvíjí se svým individuálním způsobem.

Rodina poskytuje dítěti také prostor pro jeho seberealizaci a nabízí mu nejrůznější možnosti aktivizace a součinnosti s druhými osobami. Nepostradatelnost těchto aktivit pro správný vývoj dítěte potvrzují Vaughn, Hales a Ward (2018) ve své studii. Fyzická aktivita je velmi často právě v kompetenci otců, kteří se věnují sportům a nejrůznějším pohybovým aktivitám častěji než ženy. Pravidelnost fyzických činností je důležitá pro správný vývoj a zdraví dítěte. Jaký vztah a postoj k fyzické aktivitě budou děti zaujímat, je částečně dáno jejich rodiči. Jejich zapojení sehrává totiž podstatnou roli při utváření návyků pro tělesnou aktivitu dětí. Otec či matka mohou zavádět nejrůznější praktiky, které jim s vedením dětí k pohybu dopomáhají. Je důležité, aby zvolené praktiky byly komplexní. Musí si však dávat pozor, aby zvolenými praktikami nepodporovali u svých ratolestí spíše nečinnost. Je nutné si uvědomit, že si dítě bere vzor od rodičů a samo se rozhoduje, jaký zaujme vůči pohybovým činnostem postoj.

Warshak (1996, Parke a kol. 2004 in Vágnerová 2012) upozorňuje na odlišnou roli otce při aktivitách, ve kterých otec bývá dítětem často vnímán jako partner, díky čemuž se u dítěte rozvíjí samostatnost a sebedůvěra, zároveň se učí se nebát a zkoušet nové věci, ale i respektovat pravidla nebo se smířit s prohrou. To se dle něj odráží na psychickém vývoji dítěte, které je poté schopné věřit samo v sebe, přebírat zodpovědnost za své chování či cítit větší jistotu. Co se týče trávení volného času s otcem, ale i celkového otcova vlivu na vývoj dítěte, je třeba brát v potaz také rozdílnost ve vztahu otce a dcery a otce a syna. Corneau (2000 in Vágnerová 2012) naráží na skutečnost, kdy pro obě zmíněná pohlaví v zásadě platí, že vztah s otcem profiluje jejich budoucí osobnostní postoje. Je však důležité mít stále na paměti rozdíly v tomto vztahu na základě pohlaví dítěte. Novák (2013) souhlasí s tímto tvrzením a sám říká, že otcové více než matky rozlišují a oddělují vztah k synovi a k dceři. Nicméně občas v nich dělají až přílišné rozdíly.

3.1 Otec a dcera

Jak již bylo v předchozí kapitole zmíněno, vztah otce s dcerou se liší od toho mezi otcem a synem. Otcův vliv na dceru spočívá v tom, že rozhoduje o jejím budoucím vztahu s muži.

Stejný názor zastává také Biddulph (2011), který tvrdí, že otec sehrává ve vztahu k dceři důležitou roli jako zástupce opačného pohlaví. Jeho přístup vede dceru k tomu, aby si sama sebe vážila a věděla, že v dnešní době, kdy je v masmédiích prezentován jako nejdůležitější vzhled a tělo, není to tím nejdůležitějším. Dále jí svým jednáním ukazuje, jak nedocenitelnou hodnotu má vzdělání, schopnost komunikace s ostatními lidmi, inteligence, smysl pro humor a další individuální kvality, kterými každý jedinec disponuje. Jejím oceňováním vysílá k dceři signály, které jí napovídají, že je inteligentní, zábavná a dobrá společnice a napomáhá jí k získání sebevědomí a důvěry v sebe sama.

Způsob, jakým otec s dcerou jedná a jak se k ní chová, dává dívce určitý pocit sebedůvěry pro budoucí navazování vztahů s muži. „Při rozhovorech s otcem a jinými staršími muži má možnost získat jistotu a pocit vlastní hodnoty“ (Biddulph 2007). V první řadě je tedy důležitá komunikace a navazování kladných vztahů mezi otcem a dcerou. Otcové se musí snažit, aby dceru neodsouvali a neupřednostňovali syna. Biddulph (2007) zmiňuje kladnou stránku komunikace, díky níž získává dcera realistický pohled na muže, který přispívá k tomu, aby měla určitý vhled do mužského světa. Na příkladu otce si profiluje kritéria pro své budoucí vztahy s muži. Jak kvalitní je vztah mezi otcem a matkou, tak kvalitní vztah bude ve svém životě požadovat i dcera. Bude si hledat partnera, který se dokáže svými kvalitami vyrovnat jejímu otci. Pro dcery je udržování vztahu s otcem více náročné, hlavně v období dospívání, a to také proto, že otcové jsou ke svým dcerám až přespříliš ochrannější a mají pocit, že své dcery musí ubránit před všemi nebezpečími zvenčí. Zdá se jim, že žádný muž pro ně není příliš dobrý.

S důležitostí otce pro vývoj dceřiny identity souhlasí Novák (2013) když uvádí, že díky otci poznává dcera nejrůznější genderová specifika a ví, co může od mužů očekávat. Nepřítomnost otce u ní může naopak vést až k budoucímu strachu z mužů a navazování kontaktu s nimi, nebo k naprostému protipólu, tedy přehnané touze po mužích a jakéhosi nahrazení „tatínka“ při výběru staršího partnera, který je dosazen na místo otce. V tomto směru se Novák (2013) opírá o zjištění E. Hetheringtonové, která na základě svých výzkumů došla k závěru, že dívky bez otce mívají častěji problémy s nalezením partnera, protože neví, jak s muži jednat. Jako nejjednodušší řešení se jim nabízí používat vlastní tělo. Tyto dívky začínají dříve s chozením na schůzky i se sexuálním životem. Vůči mužům projevují otevřenější postoj, co se týče navazování tělesného kontaktu. Výzkum ukázal, že dívky bez otce se rovněž vdávají v dřívějším věku a často těhotné. Během manželství projevují často nespokojenost, což vede k větší rozvodovosti. „Dívky bez otce jsou častěji depresivní, častěji

přeruší střední školu, častěji se pokoušejí o sebevraždu. Zřejmě nejvýraznější je dopad absence, prvního muže, s nímž se dívky setkávají, v oblasti sexu.“ (Novák 2013, s. 70). To poukazuje na určitou emocionální nestabilitu u dívek, v jejichž životě chyběl otec. Kvůli jeho absenci se tudíž snaží o vyplnění tohoto prázdného místa. Dívky, které ve svém životě otce mají, si převážně v mladším věku budují ke svým otcům silné, někdy až přehnané citové pouto. Carl Gustav Jung označil tuto náklonnost termínem Elektřin komplex, jenž se projevuje zvýšenou intenzitou vztahu mezi otcem a dcerou. V těchto případech se často stává, že z dceřiny strany dochází až k odmítání matky a projevům nenávisti při matčiných pokusech o navázání vztahu s otcem. Ačkoliv tyto projevy po čase vymizí, u některých dívek se mohou projevovat v dospělosti, kdy si ženy hledají starší partnery.

3.2 Otec a syn

Při osobnostním vývoji chlapce hraje otec jednu z hlavních rolí. Dítě, ať už se jedná o dívku nebo chlapce, se potřebuje identifikovat s rodičem stejného pohlaví. Pokud v životě chlapce chybí otec, bylo by vhodné, aby měl ve svém okolí jiný mužský vzor. Může se jednat například o rodinného příslušníka, ať už strýce, dědečka či bratrance. Synové se svými otci chtějí trávit čas a budovat si společné vzpomínky.

V otci vidí jeho syn určitý ideál a snaží se mu co nejvíce přiblížit. Je tedy velmi důležité, aby jim otcové věnovali co nejvíce času, s čímž souhlasí také Biddulph (2007), který vyzdvihuje důležitost společných chvil strávených s dětmi. Pokud otcové zapojují své syny do nejrůznějších manuálních pracovních činností, synové se díky této běžné každodenní otcově aktivitě identifikují s rolí muže. Chlapec se díky vztahu s otcem vyvíjí v muže na základě příkladu, který mu poskytuje.

Biddulph (2007) ve své publikaci zdůrazňuje velkou důležitost kladného příkladu i v rámci otcovsko-synovského hraní, kterými mohou být nejrůznější simulované bitky, které mnoho chlapců často vyhledává a považuje je za zábavný způsob trávení volného času a jako jeden z druhů hry. Otec si musí uvědomit, že cílem těchto aktivit není, aby se právě on stal vítězem, kterým se díky své síle může stát. Účelem je synovi předvést, jak se prát (dojde-li k tomu), aniž by tomu druhému nějakým způsobem ublížil, a zároveň ukázat, jak kontrolovat svou sílu a emoce. Zkušenosti tímto způsobem nabyté využije syn i ve vztahu a při komunikaci se svou matkou, manželkou či dcerou. Emocionální vývoj chlapce a příklad otce v jeho

životě je důležitý pro příjem kritiky, schopnosti hospodařit se svou silou, zvládnání náporu emocí či naučení se sebeovládání v těžkých situacích.

Stejně jako dcery s otci zažívají i synové v dětství silný vztah s matkami, který se přibývajícím věkem a nastupující pubertou mění. Ve svých raných letech mohou mít synové ještě pevnější pouto s matkami než jejich dcery. V pubertě však mnohdy dochází ke změně a synům začíná komunikace s matkami dělat větší obtíže nebo ji dokonce odmítají. Jako jeden z možných důvodů tohoto chování vidí Biddulph (2007) nutnost potřeby odpoutat se od matky, kterou synové začínají v tomto období pociťovat. Vztahy mezi syny a matkami bývají v tomto období napjaté, proto je důležitý zásah otce, kdy má syna v jednání vůči matce usměrnit a ukázat mu, jak lze konflikty s matkou, a ženami celkově, řešit uctivou cestou. S tím souhlasí Matějček (2017), který tvrdí, jak je správné ukazovat synům, že i když budou silnější než ženy, není dobré použít sílu proti něžnému pohlaví. Přístup synů k ženám závisí také na výchově, která je jednou z nejdůležitějších úloh rodičů a rodiny.

4 ROLE OTCE VE VÝCHOVĚ

„Otcovství je základní součástí výchovy synů i dcer.“ (Biddulph, 2007, s. 88)

Výše zmíněný výrok ukazuje, že otec je jednou z nejdůležitějších osob v životě dítěte a hraje podstatnou roli v jeho výchově. Nicméně oba rodiče mají při výchově významné a nenahraditelné místo. Výchova a vzdělávání dítěte by se měly odehrávat za účasti obou rodičů, kteří by se na výchovně-vzdělávacích procesech měli podílet stejným dílem. Roli otce ve výchově dítěte nelze přesně stanovit. To, jakým způsobem a jak často otec do výchovy dítěte vstupuje, závisí na individuálním fungování každé rodiny. V souvislosti s účastí rodičů na výchově se lze opřít o názor Otevřelové (2016), která souhlasí s tvrzením, že otec a matka mají být ve výchově dítěte rovnocennými partnery a vzájemně se doplňovat. Je velmi důležité, aby mělo dítě ve svém životě oba rodiče, jelikož jenom tak se mu bude dostávat jak ženského, tak mužského vzoru.

Starbuck (2015) ve své knize uvádí v souvislosti s rodičovskou výchovou typologii tři výchovných přístupů identifikovaných americkou psycholožkou Dianou Baumrind. Jedním z nich je autoritářský styl výchovy, kdy rodiče mají od dítěte určitá očekávání a za nejdůležitější vlastnost jejich dítěte považují poslušnost. Ve výchově uplatňují svou autoritu i tresty, aby dosáhli akceptovatelného chování dítěte. Některé výzkumy ukazují, že děti autoritářských rodičů jsou méně šťastné, více náladové a snadno otrávené. Další je styl tolerantní, jenž spočívá ve vnímání dítěte jako individuálního jedince, který má právo dělat svá vlastní rozhodnutí. Rodiče jej tudíž akceptují jako člověka, který si nalezne svou vlastní cestu a nepotřebuje přílišné vedení. Na rozdíl od autoritářských rodičů poskytují tolerantní rodiče svým dětem více tělesného kontaktu a nepoužívají tresty. Někteří lidé však tvrdí, že děti takovýchto rodičů mají nižší míru sebevědomí a problémy se sebeovládáním. Na druhou stranu jsou ale veselejší než potomci autoritářských rodičů. Na pomezí dvou výše popsaných přístupů k výchově se nachází styl autoritativní. Často bývá také označován jako „přísnost s náklonností“. Rodiče, kteří se řídí tímto stylem, používají ve výchově spíše odměny než tresty. Svě dítě respektují, podporují, chovají se k němu přátelsky a podporují jej k vyjádření pocitů. Ukázalo se, že děti autoritativních otců jsou v životě spokojené a dosahují lepších výsledků než ostatní.

Otec v souvislosti s rodinou zastává mnoho rolí. Cajthamlová (2015) uvádí několik rolí, které otec ve vztahu k dítěti plní a prostřednictvím kterých uskutečňuje otec svou výchovu. Otec může ve vztahu k dítěti být v roli zástupce, vzoru, učitele, rádce, profesionála,

smiřovatele, odborníka dobrodruha či trenéra. Některé z těchto funkcí jsou podrobněji rozepsány níže.

V roli profesionála rozumí otec politickým a profesním otázkám i nejrůznějším normám a řádům. Svým dětem poskytuje rady či upozornění, co se týče jejich jednání. Zastupuje u nich roli odborníka na všechny manuální nebo technické otázky a nemá strach zkoušet nové věci. V této chvíli přejímá roli dobrodruha, v rámci níž umožňuje dítěti ve větší míře experimentovat, podporuje jeho sebedůvěru a tvořivost, pomáhá mu čelit konfliktním situacím a posiluje jeho odolnost. Otec smiřovatel naproti tomu klade velký důraz na disciplínu, dodržování pravidel, řešení problémů a konfliktů. Do dodržování disciplíny se promítá role trenéra, která se vztahuje více k potomkům mužského pohlaví než toho ženského. V této roli se otec snaží (především) chlapci předat rady, zkušenosti a životní moudra a společně s ním se věnuje nejrůznějším pracím náležejícím spíše mužskému pohlaví a provozování sportů.

Z výzkumu zmiňovaného Matějčkem (2017) vyplynulo, že u rodin, ve kterých je otec při péči a výchově jedním z hlavních aktérů, dochází méně k neshodám mezi rodiči a také je zde menší procento rozvodů. Z toho vyplývá, že pokud se otec do výchovy zapojuje rovným dílem jako matka, může dítě jejich vzájemné pouto ještě více posílit. Naopak pokud se otec o dítě nezajímá a na jeho výchově se nepodílí, dochází často ke vzniku neshod mezi partnery. Je důležité, aby si rodiče rozdělili své pravomoci takovým způsobem, aby dítě s jistotou vědělo, co má řešit s matkou a co s otcem (Matějček, 2017). Dítě by tudíž nemělo upřednostňovat pouze jednoho z rodičů. Otec a matka musí dbát mimo jiné na to, aby tyto pravomoci zůstaly určitým způsobem vyvážené a aby byli jednotní v jejich názorech na výchovu samotnou. Pokud jednota partnerů chybí, může se stát, že si dítě bude vybírat, v jaké situaci je pro něj lepší jít za matkou a kdy se jeví jako výhodnější vyhledat otce. Dítě tedy začne větší benevolentnosti jednoho z rodičů využívat.

Je-li řeč o otcově roli při výchově dětí, musí být zmíněno, že se v ní odrážejí další z funkcí rodiny, které s ní bezprostředně souvisejí. V předchozích kapitolách byly některé z funkcí rodiny definovaných Helusem (2015) již zmíněny. Je důležité rozebrat podrobně další funkce, a to konkrétně ty, které jsou prostřednictvím výchovy otce a matky plněny. Jednou z nich je ta, díky níž se dítě učí, jak se chovat k majetku a věcem, které jej obklopují. Rodina vede dítě k tomu, aby si předmětů kolem sebe vážilo a chápalo je jako určité hodnoty. Dávat dítěti vše, na co si vzpomene, se nejvíce jeví jako nejlepší přístup k výchově.

Právě u otců nastávají situace, kdy se nedostatek času stráveného s dítětem snaží vynahrazovat kupováním všeho, po čem dítě zatouží. Prostřednictvím hmotných věcí se snaží vyvažovat lásku k dítěti. Jak uvádí Špaňhelová (2010), čas je velmi důležitou věcí, kterou může otec dítěti poskytnout. Měl by se dítěti soustředěně věnovat, naslouchat mu a hovořit s ním. Ačkoliv je aktivní čas strávený s dítětem tím hlavním, hraje důležitou roli i ten, kdy otec sice není v přímé interakci s dítětem, ale dítě se od něj učí nápodobou a také přejímá jeho vzorce chování. Děti si osvojují vzorce chování na základě pozorování svého okolí, nejčastěji právě svých rodičů. Na základě těchto přejímaných vzorců se formuje jejich vlastní osobnost. Je tedy potřebné, aby byl otec aspoň přítomen.

S tímto souvisí další z funkcí, jejíž podstatou je poskytování příkladů a vzorců chování dětem ze strany rodičů. Dítě se může vcítit do role otce či matky, učí se od nich, na základě nápodoby konstruuje vlastní osobnost a dokáže chápat osobnostní rozdíly druhých lidí, což je předpokladem pro dobrou komunikaci a vycházení s lidmi. Z počátku se tohoto procesu účastní jeho nejbližší rodinní příslušníci. Tuto funkci uznává Špaňhelová (2010), která ji nazývá jako socializačně-výchovnou funkci rodiny. Dle autorky probíhá prvotní socializace právě v rodině, a to nejprve v té nejužší, tedy přes otce a matku, a následně prostřednictvím širší rodiny. Dítě tak získává základ pro schopnost chovat se ve společnosti, ve které je třeba, aby dítě dokázalo projevit vůči jeho okolí ohleduplnost a úctu, ale zároveň si díky nenásilnému zapojování do nejrůznějších rodinných činností, ať už pracovních, rekreačních či herních, upevnit smysl pro povinnost a zodpovědnost. K tomu může otec dítě vychovávat pomocí nejrůznějších aktivit a činností, které s dítětem realizuje.

Na skutečnost, že se otec stává vychovatelem dítěte a podílí se na utváření jeho osobnosti, upozorňuje Matějček (2015), který na otcovu roli ve výchově nahlíží z psychologického hlediska. Jak už bylo v předchozí kapitole zmíněno, otec zastává vůči dítěti mnoho rozdílných rolí a dítě vychovává neustále. Ve chvíli, kdy dítě vnitřně dozraje, mu vychovatel ukazuje, jak je důležité dávat, přijímat, dělit se a vzdát se něčeho ve prospěch druhého nebo jak mít radost z radosti druhých, s čímž se setkáváme každodenně při mnoha příležitostech. U dětí v předškolním věku dochází k posílení jejich prosociálního chování, které je základem pro budování hlubších vztahů (Matějček, 2017).

Ve spojitosti s výchovou a rolí otce při výchově je nutné zmínit také tresty. Jak svým výzkumem dokládá Starbuck (2015), tresty mají ve výchově nezastupitelné místo. V souvislosti s trestáním byl dříve více spjatý otec než matka, jelikož působil jako autorita, která zakročila ve chvíli, kdy si matka již nevěděla s dítětem rady. Jednou z důležitých rolí

rodiče při výchově je vést dítě ke schopnosti sebekontroly tím, že u něj udržována určitá disciplína. Zde se opět promítají dříve zmiňované funkce rodiny. Ačkoliv je trest jednou z možností, jak dítě vychovávat, disciplína a správný příklad od rodičů pomáhají dítěti v akceptování stanovených hranic. Psychologové tvrdí, že pokud není trest jasně spojen s nežádoucím chováním dítěte, přestává být efektivní. Dítě v takovém případě vůbec netuší, za co je trestáno, a nedokáže tedy určit, co příště udělat jinak. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby dítě přesně vědělo, v čem pochybilo.

Pokud má mít trest hlubší smysl, musí otec být obeznámen s tím, že na základě pouhého impulzivního pohlavkování si dítě žádné ponaučení neodnese. Tímto způsobem se otec začne stávat v očích svého dítěte spíše strašákem. Dítě si na základě trestu musí uvědomit, že se prohřešilo vůči nastaveným pravidlům, čímž zradilo důvěru rodičů. Dle Matějčka (2017) má mít trest trojí význam – napravovací, odstrašující a očišťující. Napravovací význam trestu spočívá v odčinění škod, které byly činem dítěte napáchány. Jak lze z názvu usoudit, odstrašující funkce trestu znamená, že má být dítě od budoucího opakování nesprávného chování odrazeno. Poslední, očišťující význam trestu se týká toho, že i navzdory pochybení dítěte je potřeba, aby otec či matka projevil vůči dítěti lásku. Pokud budou rodiče v rámci své výchovy často zařazovat tresty, ale nikdy ne konečné odpuštění, může se to na dítěti projevit až v dospělosti.

Člověk, který byl v dětství přehnaně trestán, může v dospělosti považovat násilí za vhodný způsob řešení problémů. Jak ale ukazuje výzkum prováděný NORC General Social Survey, který shromažďoval data od roku 1972 do roku 2012, trestání je u rodičů stále vnímáno jako efektivní prostředek výchovy. Přestože od roku 1968 docházelo k úpadku trestání, jeho obliba mezi rodiči jako jednoho z výchovných prostředků začala v roce 2009 opět narůstat. Lze tedy usoudit, že z pohledu rodičů se výchova bez občasného trestu nedá realizovat. Je nutné zdůraznit, že jednotliví rodiče mají různé přístupy k výchově a v mnoha postupech se odlišují.

V kontextu výše zmiňované typologie otců (Starbuck, 2015) byl trest zastoupen pouze v jednom z výchovných přístupů, a to ve výchově autoritářské, která se jeví jako nejpřísnější metoda výchovy, která je s dodržováním pravidel nejvíce svázaná. Tento přístup je především nejvíce spjatý s otcem jako s autoritou a vykonavatelem spravedlnosti. Jisté zastoupení trestů lze pozorovat i v posledně uvedeném autoritativním stylu, v rámci něhož je však ve většině případů spíše nahrazován odměňováním dítěte ze strany rodičů.

Volba výchovného stylu záleží pouze na rodičích. Odvíjí se nejen od osobností obou rodičů, ale také od dominance jednoho z nich. Na základě svých individuálních představ a preferencí si rodiče vytvářejí svůj vlastní styl výchovy.

5 ROLE OTCE A JEHO MOŽNÉ ZAPOJOVÁNÍ V RÁMCI MŠ

Nástup do mateřské školy představuje pro dítě zcela novou etapu v jeho životě. Je proto velmi důležité, aby mezi ní a rodiči probíhala spolupráce s cílem umožnit dítěti hladký přechod do školního života. S chozením do mateřské školy vstupuje dítě do nové fáze své socializace. Koláriková (2010) upozorňuje na významnost této události, kterou vnímají nejen děti, ale také rodiče. V rodičích se často mísí nepříjemné pocity a obavy z toho, jak si dítě v novém prostředí povede. Vstup do školy je tudíž velkou změnou pro celou rodinu.

Rodina musí být dítěti oporou a snažit se jej na novou situaci co nejlépe připravit. Z tohoto důvodu by měli rodiče ještě předtím, než dítě začne mateřskou školu navštěvovat, začít s jeho přípravou na tuto změnu. Kniha *Helping your children in kindergarten age* (2017) zastává názor, že dítěti pomohou rodiče s přechodem do mateřské školy poskytnutím příležitostí a podmínky k tomu, aby se naučilo sebeobsluže. Dítě by se mělo naučit zapnout si bundu, obout boty, vysmrkat se, používat toaletu, vědět, jak se má chovat u stolu a že si musí uklízet své věci. Na prostředí mateřské školy jej mohou rodiče připravovat také tím, že před zahájením předškolní docházky navštíví s dítětem mateřskou školu, což pomůže dítěti v adaptaci na cizí prostředí. Vhodným způsobem je také chodit na procházky v okolí mateřské školy, díky kterým se dítě seznámí s prostředím, které pro něj poté již nebude cizí. Je důležité, aby rodiče nepřenesli své špatné pocity ohledně mateřské školy na dítě.

Nedůvěra rodičů vůči škole pramení z jejich vlastních negativních zkušeností, které mohou zahrnovat nucení do jídla i spánku a přílišnou striktnost v dodržování pravidel. K tomuto tvrzení se přiklání také Svobodová (2010), která upozorňuje na skutečnost, že vzpomínky vyvolávají v rodičích vůči mateřské škole nedůvěru, na základě čehož chtějí své děti před podobnými zkušenostmi ochránit. Existuje však i druhá skupina rodičů, která naopak bere předškolní výchovu jako něco velmi prospěšného. Od mateřské školy očekávají, že naučí jejich potomka poslušnosti. Jak je patrné, rodiče dávají své děti do mateřské školy s očekáváním a současně i s obavami. Mateřská škola je rodiči mnohdy vnímána jako instituce, která ač má velký vliv na výchovu a vzdělávání jejich dítěte, představuje možné nebezpečí, které je třeba kontrolovat. Kvalita interakce mezi rodičem a školou se odvíjí jak od přístupu a stylu výchovy, tak i od celkového statusu rodiny.

Je velmi důležité, aby škola i rodina o sebe navzájem projevovaly zájem a probíhala mezi nimi spolupráce a interakce. Kdy jsou rodiče a školy partnery. Aby byl zajištěn zdravý vývoj dítěte, potřebuje škola podporu a pomoc rodičů. Proto je důležité, aby byl mezi školou

a rodinou vytvořen blízky vztah, který umožní rodičům porozumět jejich dětem v průběhu školní docházky, čímž selepší vztahy mezi oběma stranami. Efektivita spolupráce mezi rodiči a školou může být posílena jejich aktivní účastí. Rodiče se mohou v rámci mateřských školek zapojovat mnoha způsoby, mezi které patří pomoc učitelům při organizaci akcí školy, společná účast s dětmi na nejrůznějších aktivitách ve škole či udržování blízkého kontaktu s učitelé, aby získali představu o tom, jak se jejich dítě ve škole daří. Rodiče musí porozumět tomu, co je vzhledem k věku jejich dítěte pro něj charakteristické a co má z vývojového hlediska již zvládat. Neměli by vyžadovat po škole, aby na jejich dítě kladla přílišné nároky, nebo naopak chtít, aby po něm nevyžadovala téměř žádnou aktivitu.

Rodiče se dále mohou zapojit tím způsobem, že budou věnovat pozornost vzkazům a poznámkám od učitelů a při zjištění problému komunikovat se školou. Kupříkladu je velmi důležité, aby informovali školu o alergii svého dítěte. Také by měli poskytovat zpětnou vazbu a komentáře, aby pomohli rozvoji školy.

Se zapojením rodičů do dění v mateřské škole souhlasí také Lažová (2013), když považuje za důležitý krok ve spolupráci mezi rodiči (nebo otcem či matkou) a mateřskou školou prvotní projevení zájmu a vyzvání ke spolupráci ze strany učitelky. Učiní-li tak, nabádá tím rodiče k většímu přemýšlení nad možnostmi, jak by mohli přispět, ať už se jedná o finanční či hmotný dar, doporučení, zařízení akcí nebo pouhou návštěvu rodiče v mateřské škole. Hodnotná je také zpětná vazba od rodičů, kterou dostanou prostřednictvím svého dítěte. Ideální příležitostí, kdy dochází k větší interakci mezi rodiči a dětmi, jsou třídní schůzky, které sice získávají na popularitě, avšak nejsou příliš časté.

Další možnost interakce mezi rodiči a učitelkami mateřských škol představují akce oblíbené oběma stranami. Příjemné události poskytují možnost se potkat a podněcují k vytvoření pozitivního vztahu mezi nimi. Rodiče získají možnost vidět dítě v prostředí mateřské školy a zjistit, jak to tam probíhá. Učitelka může rodiče vyzvat k jejich spolupodílení se na těchto akcích. Jednou z možných forem interakce jsou i nástěnky, které jsou nicméně spíše neoblíbené, jelikož se jedná o velmi neosobní způsob komunikace. S nástupem moderních technologií se stále více ke komunikaci využívá e-mail či webové stránky a také sociální sítě (např. Facebook), kde se často zakládají skupiny, prostřednictvím nichž jsou rodiče i učitelky v kontaktu. V rámci těchto skupin mohou navzájem velmi snadno komunikovat a předávat si informace.

Zpravidla bývají v komunikaci s mateřskou školou aktivnější matky, které častěji vodí děti do školy, účastní se společných akcí a chodí na třídní schůzky. Otcové se mohou účastnit všech těchto běžných činností týkajících se mateřské školy a jejich dítěte stejným dílem jako matky. Existuje mnoho způsobů, jak se mohou v rámci mateřské školy otcové zapojit. Jak již bylo výše zmíněno, podle Svobodové (2010) velmi záleží na přístupu, stylu výchovy a na celkovém nastavení rodiny, od čehož se dále odvíjí ochota projevena otcem. Přestože se někteří otcové nepodílí na chodu mateřské školy nebo dokonce rodiny, jsou zde i takoví, kteří se velmi rádi zúčastní jejich aktivit. Druhý typ otců je bezesporu třeba v jejich zájmu podporovat. Otcové se mohou do fungování mateřské školy zapojit i tím, že do ní dorazí a před dětmi představí své zaměstnání či záliby nebo pro ně zařídí přímo prohlídku místa, kde pracují, a seznámí je s něčím zajímavým a novým. Na školních akcích by učitelky jistě ocenily zapojení tatínků při nejrůznějších pohybových, či soutěživých činnostech. Pokud se otec nechce angažovat tím způsobem, že se bude účastnit školních akcí, může nabídnout pomoc škole například prostřednictvím opravy rozbité hračky či pomůcky.

Mateřské školy se v dnešní době stále více snaží o navázání spolupráce s rodiči a o jejich zapojení. Ze strany rodičů však není ale projeven tento zájem až v takové míře. Z tohoto důvodu je třeba se dále pokoušet o navázání kontaktu s rodiči a o vybudování důvěry mezi nimi a školou tak, aby se mateřská škola stala místem, do kterého se rodiče budou chtít vracet a podílet se na jejím fungování.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce zaměřuje svoji pozornost na vnímání postavení otce a jeho role v rodině ze strany učitelek mateřských škol. Vyhodnocení výsledků předchází vymezení hlavních a dílčích cílů práce, popis způsob sběru a zpracování výzkumných dat a výběru výzkumného vzorku. Následuje kapitola interpretující výsledky výzkumného šetření získaných za pomoci kvalitativního výzkumu. Před samotným šetřením byla nastudována odborná literatura z oblasti pedagogiky a psychologie.

6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jak učitelky mateřských škol nahlíží na roli otce ve vývoji, výchově a vzdělávání dítěte.

Dílčí výzkumné cíle

Na základě stanovení hlavního výzkumného cíle byly dále určeny dílčí cíle, které s ním bezprostředně korelují. Tyto cíle jsou následující:

1. Odhalit, jaká je dle učitelek mateřských škol role muže a otce.
2. Zjistit, jak se muži podílí na výchově a vzdělávání dětí dle názoru učitelek mateřských škol.
3. Zjistit, jak učitelky mateřských škol vnímají zapojení otců do aktivit a chodu v mateřské škole.

Z cílů výzkumu vzešla hlavní výzkumná otázka a dílčí výzkumné otázky, které jsou uvedeny níže.

Hlavní výzkumná otázka:

Jak vnímají učitelky mateřských škol roli otce ve vývoji, výchově a vzdělávání dítěte?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jakou roli hraje podle učitelek mateřských škol otec v současné rodině?
2. Jaký mají otcové vliv na výchovu a vzdělávání dítěte dle názoru učitelek mateřských škol?
3. Jak se podle učitelek mateřských škol zapojují otcové do aktivit a chodu v mateřské škole?

6.2 Zpracování dat

Pro získání výzkumných dat byla zvolena metoda polostrukturovaného interview s učitelkami mateřských škol. Nejprve byly sestaveny otázky vycházející z dílčích výzkumných otázek, o které jsem se během rozhovoru opírala a podle potřeby upravovala a doplňovala reakcemi či otázkami, které na základě odpovědí učitelek mateřských škol vyvstaly. Interview s každou učitelkou bylo směřováno tak, aby získaná data dokázala zodpovědět na stanovené výzkumné otázky.

Výhoda polostrukturovaného rozhovoru spočívá především v možnosti variování otázek v jeho průběhu, kdy bylo potřeba na některé odpovědi a reakce účastnic výzkumu více reagovat a tím zajít do hloubky jejich odpovědí. Pomocí tohoto postupu bylo získáno mnoho dat.

Jako prostředek pro zaznamenání dat sloužil diktafon, na který byl každý z rozhovorů nahrán. Bezprostředně po ukončení interview následovala transkripce získaných informací, což znamená, že rozhovor byl převeden ze zvukového záznamu pořízeného na diktafon do písemné podoby. Pro získání výzkumných dat je tento postup nezbytný, jelikož zaručuje větší přehlednost a orientaci v jednotlivých částech interview, kdy si výzkumník může k přepisu zaznamenávat nejrůznější poznámky související s výzkumem.

Po transkripci všech rozhovorů bylo využito techniky otevřeného kódování, díky níž vzniklo mnoho kódů, na základě kterých, byl vytvořen seznam a následně i kategorie. Z rozhovorů vzešly čtyři hlavní a tři dílčí kategorie, které byly následně podrobněji analyzovány.

6.3 Charakteristika výzkumného vzorku a jeho výběr

Výzkumný vzorek tvořilo sedm učitelek ze čtyř různých mateřských škol ve Zlínském kraji. K jeho vytvoření došlo na základě dostupnosti. Kritériem pro sestavení vzorku bylo, že jej musely tvořit učitelky mateřských škol. Věkové rozmezí učitelek v něm se pohybovalo v rozmezí od 26 do 62 let. Nejdříve došlo k telefonické domluvě ohledně času a místu realizace interview a až poté následoval přímý kontakt s každou z učitelek.

Telefonicky bylo osloveno šest mateřských škol nacházejících se ve Zlínském kraji. Komunikace proběhla s jejich ředitelkami, z nichž se jich 4 z 6 vyjádřilo kladně, a učitelky ve školách jimi vedených s poskytnutím rozhovoru souhlasily. Problém nastal v jedné z mateřských škol, kde i po předchozím souhlasu a následném obeznámení učitelky s cílem

výzkumu nebyla k poskytnutí rozhovoru ochotná. Z tohoto důvodu byl rozhovor nakonec realizován pouze z jednou učitelkou z dané mateřské školy.

Všechny rozhovory probíhaly v prostředí mateřské školy. S jednou z učitelek se interview uskutečnilo ve třídě mateřské školy za jejího plného provozu, kdy během rozhovoru učitelka s dětmi komunikovala. Další čtyři rozhovory realizovány v kabinetu, díky čemuž probíhalo interview v klidu a za plné pozornosti učitelek. Poslední dva rozhovory se konaly po obědě při odpočinku dětí ve třídě. Jelikož děti spaly, nebylo interview s oběma učitelkami ničím rušené. U všech rozhovorů panovala příjemná atmosféra a učitelky mateřských škol bez problému komunikovaly. Jejich trvání se pohybovalo od dvaceti do třiceti minut.

Účastnice interview jsou chráněna, jelikož všechna data byla zpracována anonymně, aby nedošlo k odhalení identity učitelek a tím k narušení jejich důvěry. Při interpretaci výsledků výzkumu jsou použita fiktivní jména či zkratky, jejichž účelem je ochrana osobních údajů a uchování anonymity všech učitelek. Učitelkám bylo přiděleno označení U1–U7. Pro zachování diskrétnosti není zveřejněno město či vesnice, ve které byl výzkum realizován.

Charakteristika učitelek mateřských škol

U1

Učitelka vystupující pod označením U1 má 45 let. V mateřské škole pracuje již přes dvacet let, přičemž od začátku své praxe působí v jedné mateřské škole, kde učí v heterogenní třídě. Sama o sobě tvrdí, že se v povolání učitelky mateřské školy našla, a volbu svého povolání považuje za velmi dobrou. Práce s dětmi ji velmi naplňuje také proto, že na dětech pozoruje určité posuny a má radost z každého úspěchu dítěte. Je vdaná již 20 let, má dvě dcery a s manželem a dětmi žije v rodinném domě.

Ve školním věku nad dráhou učitelky mateřské školy původně vůbec nepřemýšlela. Tuto profesi zvolila hlavně z toho důvodu, že na střední pedagogické škole nebyla matematika její silnou stránkou. Své volby ale v žádném případě nelituje.

Z této učitelky číselna pozitivní energie a veselá nálada, kterou rozdávala všem okolo. Ochotně odpovídala na všechny kladené otázky a po skončení interview umožnila autorce výzkumu prohlídku po mateřské škole.

U2

Druhou účastnicí výzkumu byla 62letá ředitelka větší mateřské školy. Učení se věnuje již 42 let a do důchodu jí zbývá rok a půl. V době, kdy se mělo rozhodnout o svém budoucím povolání, byla její volba jasná. Nastoupila na střední pedagogickou školu, avšak na vysokou školu se následkem režimu nedostala. V důsledku toho nastoupila jako učitelka do mateřské školy v místě jejího bydliště, ve které se po 14 letech stala její ředitelkou a je jí dodnes.

Učitelka s označením U2 je přes 40 let vdaná, má 2 děti a 3 vnoučata a s manželem žije v rodinném domě. Ačkoliv ji práce s dětmi ji velmi baví, z pozice ředitelky má méně času na věnování se dětem.

Při rozhovoru bylo cítit, že za svůj život toho již mnoho zažila a načerpala mnoho zkušeností. Působila jako velmi moudrá dáma, která se snaží předat ze svých zkušeností dále něco prospěšného.

U3

Tato učitelka má 43 let a v praxi se pohybuje, pokud nebereme v potaz mateřskou dovolenou, celých 13 let. Po střední škole nejdříve působila jako vychovatelka v domě dětí a mládeže a až poté nastoupila do mateřské školy. Motivací pro výběr povolání jí byl již samotný fakt, že pochází z učitelské rodiny. Celý život se tedy pohybovala v prostředí tvořeném pedagogy. Také z tohoto důvodu ji ani nenapadla jiná cesta než ta, kterou si zvolila.

Je 21 let vdaná, má jedno dítě a s rodinou bydlí v bytovce. Během rozhovoru působila velmi klidným dojmem a na otázky odpovídala bez jakéhokoliv zapření.

U4

Učitelka označovaná jako U4 je ve svých 26 letech nejmladší účastnicí výzkumu. Povolání učitelky mateřské školy původně vůbec nezvažovala. Vystudovala obchodní akademii a po jejím ukončení se dále hlásila na vysokou. Mimo jiné podala přihlášku také na obor učitelství pro mateřské školy, ve kterém absolvovala bakalářský studijní program. Dále rovněž dálkově studovala obor sociální pedagogika. V praxi se pohybuje 3 roky.

Tato účastnice výzkumu je zasnoubená a s přítelem bydlí v bytě. Do budoucna plánuje svatbu a děti. Volby svého povolání, i když z počátku ne příliš záměrné, nelituje. Je za svou profesi ráda a je s ní spokojená. Práce ji baví a naplňuje.

Rozhovor probíhal velmi uvolněným způsobem. I přes nízký věk učitelky na ní bylo vidět, že již nějaké zkušenosti má a také že z nich čerpá.

U5

Další účastnicí výzkumu je 58letá učitelka z větší mateřské školy, která v praxi působí již 39 let. Od jejího dětství tihla k dětem – vedla pionýry, působila v divadle a byla výtvarně i pohybově nadaná. Na doporučení svého učitele se rozhodla studovat na střední pedagogické škole. Po maturitě nastoupila do mateřské školy, ve které působí dodnes.

Žije s manželem v domku se zahradou a má celkem 3 děti a 2 vnoučata, kterým, jak sama řekla, věnuje všechn svůj volný čas. Práce s dětmi ji dle jejich slov stále baví a dodává ji energii. Ve svém zaměstnání je velmi spokojená.

Ze všech dotazovaných učitelek byla tato s označením U5 rozhovoru nejvíce nakloněna. Byla velmi ráda, že může pomoci a někomu sdělit svůj názor i zkušenosti. Při rozhovoru tak panovala velmi příjemná atmosféra.

U6

Předposlední učitelka označována jako U6 má 47 let a v konkrétní mateřské škole učí již dvě desetiletí. Vystudovala střední pedagogickou školu. Její motivací pro výběr právě tohoto povolání se stala převážně velká láska k dětem. Práci s dětmi má velmi ráda a bere jí tak, že samotné děti jí toho hodně dávají, přičemž sama doufá, že i ona dává hodně jim. V kolektivu dětí se cítí velmi příjemně.

Má dvě děti a manžela, za kterého je vdaná přes 25 let. Při odpovídání na otázky během rozhovoru vycházela převážně ze svých zkušeností, kterých za dobu svého působení získala mnoho. Ve všem otevřeně komunikovala a mluvila bez většího pobízení. Autorka výzkumu odcházela z rozhovoru s opravdu dobrým pocitem.

U7

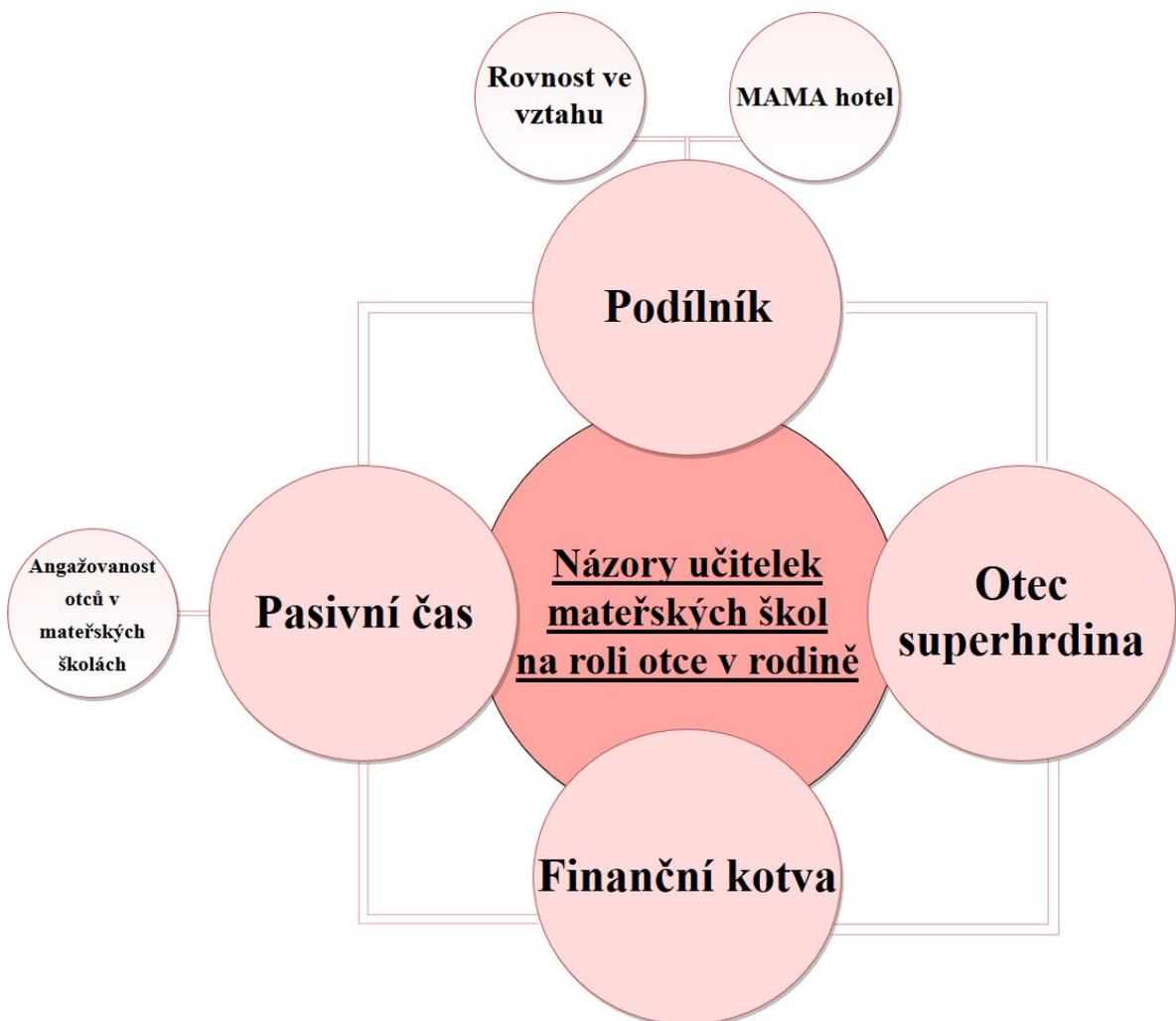
Výzkumný vzorek uzavřela teprve 26letá ředitelka menší mateřské školy. Rovněž vystudovala střední pedagogickou školu a v tuto chvíli působí v praxi již 6 let. Důvodem pro volbu povolání učitelky byla její velká láska k dětem. Jak sama říká, děti opravdu miluje

a čerpá od nich energii. Líbí se jí na nich to, že poví narovinu všechno tak, jak si myslí, a na nic si nehrají.

Je rok vdaná a v blízké době plánuje založit rodinu. S manželem bydlí prozatím v bytě. Při rozhovoru byla pozitivně naladěná a působila velmi energicky. Upřímně odpovídala na všechny otázky a neměla s nimi sebemenší problém.

7 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V následujících kapitolách jsou interpretovány výsledky, které byly získány za pomoci polostrukturovaných interview s učitelkami mateřských škol. Z analýzy dat vzešly čtyři hlavní kategorie, přičemž dvě z nich jsou dále rozděleny – jedna má dvě dílčí kategorie a druhá jednu podkategorii. Tyto kategorie demonstrují, jak je role otce v rodině učitelkami mateřských škol vnímána. Všechny spolu bezprostředně souvisejí a jsou provázané. Jako opora při interpretaci dat sloužil diagram znázorňující propojenost jednotlivých kategorií, který je uveden níže.

Obr. 1. Diagram propojenosti jednotlivých kategorií

7.1 Podílník

První kategorie nese název podílník, jenž ji přesně vystihuje. Zobecněním výpovědi učitelek je vyvozen závěr, že většina z nich bere otce jako platného člena rodiny, který by měl přikládat pomocnou ruku a na všech aktivitách se podílet. Tyto názory se promítaly ve všech odpovědích. Vzhledem k tomu, že se podílnictví prolíná do více sfér, je nejdříve analyzována hlavní kategorie a až poté kategorie dílčí, které by měly pomoci ještě podrobněji ukázat, jaká je role otce v rodině.

Dnešní muž plní mnoho sociálních rolí. V rodině se jedná převážně o funkci partnera ženy a otce. Tyto dvě sociální role se v mnoha ohledech, co se týče dítěte a o jeho výchovy a vzdělávání, prolínají. Způsob, jakým se otec podílí na fungování domácnosti i na výchově a vzdělávání dítěte v mnoha případech závisí na vyspělosti otce.

Jako jednou z nejdůležitějších věcí, které by měl otec v rodině, ale i ve výchově a vzdělávání dítěte plnit, byla všemi učitelkami mateřských škol vyzdvihována spravedlivá dělba práce mezi partnery. Na základě domněnek autorky práce, které byly dále následně potvrzeny při podrobnější analýze rozhovorů, vnímá většina učitelek muže dnešní doby jako partnera ve všech činnostech. Opouští se tedy od tvrzení, že matka je hlavním činitelem výchovy a péče o domácnost. Rozdíly mezi pohlavími se do jisté míry čím dál více stírají.

Z výzkumu vyplynulo, že je velmi důležité, aby se otec na výchově podílel. Na tomto názoru se shodly všechny učitelky mateřských škol, které se výzkumu zúčastnily. U1: „*aby se mohl té výchovy účastnit co nejvíce, aby byl nápomocný*“, U3: „*střídat se u psaní úloh u vypravování dětí do školky, ... ale třeba i si rozdělit ty role, ...*“, U4: „*a k výchově si myslím, že by se měl podílet na 50 %*“, U5: „*nebo kdykoliv by měl být schopen tu maminku zastoupit a jako s tím dítětem pracovat a prostě být v obraze...*“, U6: „*že si to rozdělí a pojedou půl na půl*“, U7: „*Určitě je důležitá vyrovnanost v plnění těch povinností, co se týká výchovy a vzdělávání. Měli by si to rodiče rozdělit.*“. Ukázalo se, že spousta dnešních otců nepřebírá téměř žádnou zodpovědnost a mnoho z nich se nezapojí, pokud si to situace nevyžádá. U3: „*je nucený v určité dny to dítě vypravit*“. A pokud již tato situace nastane, nedokáže s dítětem navázat kontakt, a jak si myslí jedna z dotazovaných učitelek, nechává dítě raději u elektroniky. U1: „*Tak než aby se mu věnovali, vrazí mu do ruky nějakou elektroniku a nestarají se o něho. Je jim to úplně jedno.*“. Přitom by měl otec být schopen matku na nějaký čas plnohodnotně zastoupit. U2: „*no a pokud není maminka doma, je v práci, tak samozřejmě se tomu věnovat*“, U5: „*nebo kdykoliv by měl být schopen tu*

maminku zastoupit a jako s tím dítětem pracovat“, U7: *„Já se myslím, že výhoda je, když vypadne maminka, když je třeba v nemocnici, tak tatínek prostě se zvládne postarat, zvládne uvařit.“*

Některé z učitelek vidí v rodinách problém v tom, že matky jsou stále hlavními zprostředkovatelkami výchovy i vzdělávání. U5: *„kladu důraz na matku, jako většinou to zastává tady to maminka, ...“*, U3: *„S výchovou dětí, mám pocit, se spoléhá stále na matku více.“* Jako jeden z možných důvodů, proč tomu tak je, se nabízí názor učitelky s označením U5: *„Někdy se stane, že ta maminka poví, ty nám do toho nemluv.“* a U6: *„Ale hlavně zapojovat ty tatínky jo.“* Dle jejich tvrzení lze usoudit, že někteří otcové by se možná chtěli sami více angažovat, avšak jim to není jejich partnerkami často umožněno. Důvodem může být i to, že některé ženy bývají ve výchově až příliš úzkostné a striktní. Otcové naopak fungují s dítětem více na přátelské úrovni. Některým matkám tudíž může připadat, že otcové nevykonávají výchovu takovým způsobem, jakým by měli. Některé matky stále mají dojem, že musí být tím hlavním činitelem výchovy a vzdělávání dítěte. Myslí si tedy, že muž takovým věcem nerozumí a raději jej k ničemu nepouštějí. Ukazuje se, že mnoho otců si je ve výchově stále nejistých a neví, co výchova a vzdělávání dětí přesně obnáší. Toho se bojí U2: *„že ty vztahy jsou strašně složité, že teďka jakoby si prostě dělají všichni všechno a najednou je takové v té společnosti, prostě jakoby, si ti mladí nevěděli rady s tím vším, co teď nastupuje“*. Nemají tolik znalostí o dětech nebo o tom, jak je vychovávat, kvůli čemuž se do výchovy příliš nezapojují. Zájem o účast na výchově a vzdělávání ze strany otců je však na vzestupu.

Jak ukázal výzkum, dle učitelek mateřských škol je velmi podstatné, aby otec figuroval ve výchově a vzdělávání dítěte i v jeho životě, a to hlavně proto, že pro dítě se stává vzorem. Dokládají to názory všech učitelek. U6: *„A dobrého otce z něj dělá to, že dá ten správný příklad jo.“*, U6: *„Tatínek by měl být vzorem, oporou, kamarád.“*, U5: *„myslím si, že otec tomu dává trošku jiný tón než ta maminka, že je ta výchova více všestranná...“*, U5: *„protože role matky je jiná, než role muže a samozřejmě chlapečci se v tom vidí anebo když vyrůstají v té neúplné rodině, nemají ten markantní vzor...“*, U1: *„Tak měl by být určitě pro ty děti vzorem.“*, U1: *„že ty děti přebírají jako takový ten vzor a mají to pak taky tak jako dané“*, U2: *„že určitě ten mužský element je důležitý a chyběl by. Nebo chybí. Často.“* a U4: *„mají pak prostě ten vzor čili pak prostě, pak ví, že to je dobré to dělat“* a U7: *„To je takový vzor pro ty děti do budoucna.“*

Jako výhody účasti otce na výchově viděly učitelky mateřských škol především v prvé řadě prohloubení vztahu mezi otcem a dítětem, kdy jeho účast ve výchově přispívá k vytvoření těsnějšího pouta, který se díky otcově účasti dále prohlubuje, jak se domnívá učitelka U6: „*Výhodou je, ale to se pozná asi až časem, že ty děti to ocení jo. Vzpomenou si. Tatínek se mnou dělal to, ...*“. Zastává názor, že pokud otec není do výchovy a vzdělávání zapojený, znamená to ochuzení jak pro něj, tak i pro dítě. U6: „*když se nezačlení do toho procesu výchovy dítěte, tak je to nevýhoda pro toho tatínka. Je ochuzený.*“ a U6: „*nepůjde to dítě za ním, ani s nějakým problémem, protože mu nikdy tomu dítěti, nikdy se nemohlo na tatínka spolehnout...*“. Jak říká jedna učitelka, je nutné, aby otec dítě podporoval ve všech jeho zájmech. U2: „*potřebuje moji podporu, protože samo, nevím, jak se hraje fotbal nebo dělá nějaký sport, tak prostě samo tam nedojde, takže ho podpořím*“.

Jak se ukázalo, druhou výhodou účasti otce na výchově je vytvoření přátelského pouta mezi ním a dítětem. Otec dokáže být pro dítě partnerem při hrách a zastává uvolněnější postoj k němu. I přes to je potřeba, aby si u dítěte budoval respekt a nenechal si vše líbit – U2: „*vymezi se určité hranice...*“. Otec by měl mít povědomí o životě dítěte, měl by mít přehled o tom, jaké situace zažívá a co je u něj nového. Toto se podle některých učitelek zlepšuje, jelikož zastávají názor, že zájem otců o výchovu je stále větší. U7: „*ale strašně se to změnilo, ti rodiče se začínají strašně moc starat o tu výchovu*“ a U6: „*ale teď jsou více zapojení. Daleko víc.*“. Při výchově je velmi důležitá komunikace jak s partnerkou, ale také s dítětem – U2: „*Přes vysvětlení, přes prostě domluvu.*“ Je potřeba, aby měli rodiče stejné, nebo alespoň podobné názory na výchovu. Jenom tak, mohou dítě vychovávat bez větších problémů. Ne vždy tomu v rodině tak je. I nadále se ale setkáváme s muži, kteří nejsou v rodině nápomocni, ale stávají se spíše přítěží. To můžeme vidět i v následující podkategorii.

7.1.1 MAMA hotel

V dnešní době se stále častěji objevují typy mužů, kteří jsou zpočátku velmi „z pohodlnější“ na to, aby si hledali partnerku či vystoupili ze své komfortní zóny. Mají rádi svůj klid i jistotu a nechtějí dělat nic navíc. S tím je spojena skutečnost, že mnoho z nich často bydlí pořád u rodičů. Plný servis jim poskytuje jejich matka, která vaří, pere, žehlí a celkově se stará o domácnost. Potvrzuje to především názor učitelky U1: „*ti chlapi vyrůstají v nějaké matčině bublině, kdy se o ně stará.*“, „*Nechtějí vystupovat ze své komfortní zóny.*“. V takové situaci mají muži pouze jedinou starost, a tou je starost sám o sebe.

K problému u nich dochází ve chvíli, kdy si najdou partnerku. V té chvíli se pouze přesunou z jedné ženy na druhou a namísto matky se nechají obskakovat partnerkou, jelikož svou roli nehodlají měnit. Ani je nenapadá, že by měli převzít pomyslnou roli hlavy rodiny a projevit péči o rodinu. S tímto přístupem se setkala paní učitelka U1: „*přeskočí z matky na manželku a nechávají se dál obskakovat, akorát od někoho jiného*“. Jak dokládají názory dalších učitelek, u těchto mužů se stává, že se nezapojují do rodiny a do výchovy. Jsou zkrátka líní převzít zodpovědnost a raději nechávají vše na své partnerce. U1: „*že to nechávají všechno na té ženské*“, „*prostě jim to tak pasuje, mají to tak nastavené. Hlavně po mně nikdo nic nechtějte*“. Muž sám sebe vnímá jako toho hlavního v rodině a myslí si, že by se vše mělo točit právě kolem něj. U3: „*oni si myslí, že jsou ten středobod, kolem kterého se to musí točit*“.

Ve chvíli, kdy se tento muž stává otcem tomu tak již není. Vše se najednou točí primárně kolem dítěte a muži se proto stávají náladovějšími – U3: „*ted' prostě na mě nemluv a až oni mají náladu*“. V důsledku podobného přístupu není rodina v harmonii a pohodě. Muž se stále dožaduje pozornosti, které se mu však nedostává. Příčinou tohoto chování může být nedostatečná vyspělost dnešních mužů, což potvrzuje U5: „*Pokud je tatínek nevyzrálý a prostě není to ten správný typ, tak ho ani neznáme...*“. Zažívají tvrdý střet s realitou života a zodpovědnosti za rodinu až ve chvíli, kdy se daná situace dostaví. S tím souhlasí učitelky U3: „*Ale spousta mužů to nechápe, je to dané právě tím, že nebývají do té situace postaveni*.“ a U1: „*Prostě hodit je do vody a plav*.“ Dítě potřebuje pro svůj správný vývoj a výchovu oba rodiče. Pro eliminaci problémů při výchově a vzdělávání je důležité harmonické fungování rodiny, přátelské a láskyplné vztahy mezi jejich členy. Z toho nám vyplývá jedna z podkategorií.

7.1.2 Rovnost ve vztahu

Podle učitelek mateřských škol přibývá stále více mužů, kteří se ve výchově a vzdělávání stávají oporou své partnerce, zajímají se o dítě a chtějí se do celého procesu zapojit. U6: „*Tatínci se snaží. Z muže, co dělá dobrého otce. Právě to, že se zapojí*.“ a U7: „*ale strašně se to změnilo, ti rodiče se začínají strašně moc starat o tu výchovu těch dětí, ...*“. Účast otců na výchově a vzdělávání dítěte je do jisté míry nutná nejen z pohledu dítěte, ale i matky, pro které to představuje určitý typ úlevy. U1: „*Té ženské to uleví, nedělá všechno sama*.“.

Podstatnou částí fungování rodiny je vztah mezi mužem a ženou, ve kterém by měla panovat vyrovnanost. Podle učitelek mateřských škol by ani jeden z partnerů neměl mít v rodině

převahu, jelikož to nemá dobrý vliv na jejich vztah i celou rodinu. U1: „*No tak určitě rovnocenný (smích), vztah by měl být rovnocenný.*“. Jak se ukázalo, v dnešní době jsou role mužů a žen vnímány na stejných úrovních. Proto i v péči o rodinu a zapojování se do rodinného života je od mužů očekávána podobná zainteresovanost jako od žen. U2: „*Takže si myslím, že od těch mužů očekávají v podstatě totéž, co dělají samy. I v domácnosti.*“. Dalo by se tedy říct, že v rodinách se pomalu mažou hranice mezi rolí ženy a muže. U3: „*Ty rozdíl mezi rolí muže a ženy se celkem stírají, co se týče, myslím tím doma.*“ a U6: „*Mužům už nedělá takový problém zamést, uklidit, vysát, prostě už se ty ženské, mužské práce tolik nerozdělují.*“. Příčinou této situace může být narůstající feminizace a snaha ze strany žen vyrovnat se mužům, a to ve všem. Ženy se pokouší dosáhnout rovnováhy, co se týče nejen domácnosti, ale i péče o rodinu a děti. Jelikož se snaží ve všem předčít muže, kteří jsou tímto způsobem jimi donuceni být aktivnější. U3: „*Ale mám pocit, že ženy jsou čím dál aktivnější. Čím dál více pracují a muži jakoby se do toho příliš nezapojují.*“. I přes snahu žen o genderovou vyrovnanost se stále objevují názory na rozdílnou roli muže a ženy. U5: „*protože role matky je jiná, než role muže a samozřejmě chlapečci se v tom vidí...*“ a U6: „*Pořád je tam ale rozdílnost těch rolí, kdy tatínkovi třeba pomáhají se dřevem a odhazují sněh a s tou maminkou dycky zalévání, utírají prach, takže ale jako už to není tak specifické, jak dřív asi bylo.*“.

Ve vztahu partnerů je dále velmi podstatná láska. Na tomto názoru se shodly všechny učitelky mateřských škol. Vztah mezi rodiči by měl být založen na lásce, vzájemné úctě, respektu, shodnosti názorů, důvěře, ale také toleranci. Toto všechno je klíčové pro fungování rodiny a výchovu i vývoj dítěte. U5: „*Důvěra, pohoda a myslím si, že by, což je hodně důležité měli oba táhnout za jeden provaz. Myslím si, že srdíčko, cit. Měla by tam být nějaká láska...*“, U6: „*Hlavně láskyplný. Aby byli oporou jeden druhému.*“ a U7: „*Ono se to odráží na těch dětech. Je důležité, aby to mezi nima fungovalo. Určitě je velmi důležitá ohleduplnost k druhému partnerovi. Určitě láska. Ta je důležitá, respekt taky.*“.

Komunikace v rámci vztahu i rodiny je další nezbytností. Tento názor zastává učitelka s označením U2: „*Prostě, že to je opravdu hodně na dohodě, domluvě, na toleranci...*“. Pokud mezi sebou partneři nekomunikují, mohou nastat jisté neshody, ať už v méně důležitých věcech, tak ve věcech zásadnějších, jakými jsou například názory na výchovu či vzdělávání dítěte. U4: „*že když maminka něco povolí a otec třeba ne, tak se to dítě může proti jednomu rodiči více obrnit a nechtět s ním trávit část, ale to zase by si asi měli vyříkat spolu rodiče, co teda povolí a co ne*“. Podobné boje mezi rodiči nemají na dítě dobrý vliv.

Proto je mnohdy velmi důležité, aby, pokud nějaká neshoda nastane, bylo dítěti vysvětleno, proč tomu tak je. U5: „*rodiče spolu soupeří, není tam mezi nima soulad, to dítě je velmi citlivé, vycítí to a vlastně tím, že otec působí jinak než ta mamka, tak je z toho dezorientované, zmatené*“. Ve chvíli, kdy dítě zjistí, že je jeden z rodičů vůči němu tolerantnější, začne ho preferovat a do jisté míry využívat. Většinou bývá tímto rodičem právě otec, a to hlavně z toho důvodu, že sám je do výchovy dítěte donucen až situací, kdy je žena indisponována nebo zcela nepřítomna. U3: „*tak oni vlastně neví, jak s tím dítětem komunikovat. Jsou do toho spíše dotlačeni situací. Až tehdy se začínají více zajímat a zapojovat*“. Mnohdy by tedy neuškodilo, pokud by matky přenechaly veškerou zodpovědnost otcům, aby si sami vyzkoušeli, o čem to vlastně je. Nicméně ne vždy se otcové o výchovu nezajímají. I nadále však existují muži, kteří nejsou v rodině nápomocni, a stávají se spíše přítěží.

Některé učitelky mateřských škol se s těmito muži setkávají a zastávají názor, že takových mužů je stále dost. Jiné ve svých výpovědích tento typ mužů vůbec nezmiňují. Můžeme tedy předpokládat, že i když se stále takoví otcové vyskytují, je jich méně, než otců, kteří se zapojují. Angažované otce reprezentuje další kategorie, jež je nazvána „Otec superhrdina.“

7.2 Otec superhrdina

Vzhledem k povaze výzkumu byl název kategorie zvolen především na základě zjištění, že dle učitelek mateřských škol je otec dítětem vnímán právě jako superhrdina, jenž dokáže zcela všechno. Podle učitelek spatřují děti ve svém otci někoho, kdo je všemocný. V rámci této kategorie lze dále odlišit několik aspektů, které dohromady vytváří „otce superhrdinu“.

Za prvé bývá otec považován dítětem za všemocného a všehoschopného. Téměř ve všech rozhovorech se objevily názory, které ukazovaly otce z pohledu dítěte v tom nejlepším světle. Je zcela pochopitelné, že dítě své rodiče miluje a vidí v nich pouze to nejlepší, což potvrzují učitelky zúčastněné výzkumu, které se často v mateřské škole setkávají s nejrůznějšími tvrzeními od dětí ohledně jejich otců, matek či celé domácnosti. Prostřednictvím těchto poznatků si tvoří vlastní názory, na danou problematiku. Děti mají tendenci podávat věci přesně tak, jak jsou, lze tedy hovořit o jisté dětské upřímnosti. Učitelky na základě výpovědí dětí potvrzují, že děti se o svých otcích vyjadřují velmi kladně a někdy o nich mají až zidealizované představy, o čemž přesně vypovídá odpověď učitelek U6:

„tatínek to spraví, on všechno umí, on je nejvíc šikovný všechno opraví.“, „tatínek má největší sílu a je obr,“ a U7: „Že to dítě řekne, že je jeho tatínek nešikovnější a všechno opraví...“.

Děti jsou na své otce pyšné a chlubí se tím, co s ním dělaly nebo co pro ně udělal on. Rády se před učitelkami svými otci pyšní, jak dokazuje výpověď U5: „Třeba stane se příklad, něco se pokazí a dítě řekne, tatínek to spraví a je strašně pyšné, že má tatínka takového machra.“. Otec, jak vyplývá z rozhovorů, je pro dítě opravdu všemocný, což plyne i z názoru U7: „že pro dítě je v podstatě takový, jakože umí všechno“, „Vidí ho v takovém tom zidealizovaném světě.“.

Za druhé je otec pro dítě oporou, jak potvrzuje stejná paní učitelka, když dále dodává, že její děti vidí jako někoho, kdo je neporazitelný. U7: „takovým guru, co všechno dokáže a dokáže se postarat jak o maminku, tak o děti, o celou rodinu“. Je tedy patrné, že otec by měl plnit, a v mnoha případech také plní, funkci ochránce rodiny. Stejný názor zastává učitelka U6: „V tom tatínkovi máme oporu, chrání nás.“. Podobný názor sdílí i další z učitelek označená U7: „Měl by se starat, být starostlivý, poskytovat i takovou tu ochranu té rodině.“. Roli ochránce zaměřuje více na dítě učitelka U3: „že opravdu, to dítě by mělo mít pocit, že ho ten otec ochrání, a taky to tak dost děti vnímá, říkají jak, jak tatínek je ochrání před vším“. To, jak dokážou otcové v dětských očích nabýt takové podoby, zůstává otázkou. Dle názoru autorky práce je to z části dané především samotným vztahem mezi otcem a dítětem. Již bylo zmíněno, vztah otců s jejich dětmi bývá na odlišné úrovni než v případě matek.

Otec je za třetí také vnímán jako kamarád, přičemž v očích dítěte je považován za jakéhosi partnera v nejrůznějších hrách i neplechách. Působí na dítě přátelštějším dojmem než jeho matka a seznamuje ho s věcmi, ke kterým se s ní nedostane. Ohledně vztahu otce a dítěte bylo získáno několik názorů učitelek. První z nich čerpá ze svých vlastních zkušeností – U5: „tatínek dycky byl takový ten hravý a kamarád...“. Podobný názor má i U4: „potřeba hrát hry, ne jenom posadit to dítě k počítači...“. Další zdůrazňuje, jak je důležité, aby otec nebral vše vážně. U3: „Hravost, nebýt direktivní.“

Otec plní ve vztahu k dítěti i další role než jen funkci hravého přítele. Učitelky si dále myslí, že by otec měl být pro dítě oporou, rádcem a důvěrníkem a měl by být schopný pochopení. Vše zmíněné se objevilo v odpovědích U2: „aby se dítě nebálo se zeptat, ten vztah takový navázat, že pokud ano, děláš si sám, ale pokud budeš potřebovat, nebudeš si vědět rady, jsem tady pro tebe, přijď, neboj se, pomůžu ti, poradím“, U1: „dávat jim najevo, že jsou pro něho

důležité, a ne že ho otravují a berou mu čas“ a U4: „aby měl porozumění v tom dítěti, aby naslouchal, naslouchavý, aby dokázal s ním řešit konflikty i problémy“.

Aby tímto vším mohl otec pro dítě být, je podle učitelek potřeba, aby projevoval k dítěti city, ukazoval mu lásku a byl empatický. Pátým důležitým hlediskem je tedy citlivost otce. Na tuto skutečnost upozorňuje především učitelky U4: *„Měl by být milý, hodný laskavý, milující, ...“* a U6: *„Ohleduplný, laskavý, citlivý.“*, která svou odpověď doplňuje o skutečnost, že někteří muži bývají k projevům citů skeptičtí, jelikož projev citů berou spíše jako slabinu. U6: *„dítě potřebuje aj ten citlivá přístup aj od tatínka a nebát se toho, protože někteří se stydí aj za to bych řekla“.*

Za šesté by otcové měli být pro své dítě jistým vzorem do budoucna. Děti přebírají od otců vzorce chování, které se dál během života formují a stávají se základem toho, co v životě dítě chce. Je tedy potřebné, aby byl otec dítěti tím správným vzorem. To, že je otec pro dítě (především pro chlapce) vzorem, dokládají učitelky U4: *„ale ti kluci spíš, jakože přihlížejí hrozně k tatkově, je to jejich vzor mužský“*, U5: *„pokud ty nemají ten markantní vzor a ten je důležitý a myslím si, že tatínci by se měli snažit, co to jde“* a U7: *„Teda třeba hlavně ty chlapce s nějakýma chlapskýma činnostma. Aby ty děti i k něčemu vedl.“*

Všechno výše uvedené má pozitivní vliv na vztah otce a dítěte. Učitelky se domnívají, že pokud mezi nimi panuje důvěra a otec není pro dítě pouze strašákem, jejich vztahu to jenom přispívá. Tato důvěra musí být ovšem oboustranná. Nelze si myslet, že stačí, pokud dítě věří otci a svěřuje se mu. Je třeba, aby otec zaujal vůči dítěti stejný postoj a ukázal mu, že i pro něj je do jisté míry důvěrníkem a má tedy jeho důvěru. Stejný názor zastává učitelka U1: *„Měli by si věřit. Měli by mít mezi sebou důvěru.“*, *„Jde ale o vzájemný vztah. Takže i ten otec, aby třeba něco tomu dítěti řekl, O něco se s ním podělil. Aby mělo pocit, že ten otec je mu otevřený.“*

Jednou z dalších pozitivních věcí, která se odráží od vztahu otce a dítěte a které je učitelkami mateřských škol vnímána, je otcův pozitivní vliv na vývoj dítěte. U1: *„vidí ty pokroky, ke kterým může i on sám přispívat a pomáhat tím dětem“*. Na vývoj kladně působí, pokud otec projevuje vůči dětem lásku, což si myslí také učitelka U6: *„A takové to zázemí pěkné. Jak se těší i na maminku i na tatínka. Přispívá to k jejich vývoji. Mají se tady ty rodiny rády.“*. Aby mohl vývoj probíhat, je nutné, aby otcové a celkově rodiče věnovali dětem čas a nabízeli jim rozličné aktivity vedoucí k rozvoji. U4: *„Čas a prostě snažit se s ním něco dělat a rozvíjet.“*

Aby se vztah otec-dítě mohl dále prohlubovat a aby se nejednalo pouze o základní vztah rodič-dítě, je třeba, aby se otec dítěti věnoval a trávil s ním čas. Díky tomu bude dítě ke svému otci vzhlížet a považovat ho za superhrdinu.

7.3 Finanční kotva

V rámci rozhovorů na téma dnešní role otce a celkově muže přišla vždy na řadu oblast financí, ať už v negativním, nebo pozitivním slova smyslu. Na toto téma se objevily dva protichůdné názory. Zatímco některé učitelky zastával názor, že otec je stále finanční oporou rodiny, jiné naopak tvrdily, že je stále více finančně výdělečných žen, které jsou schopné uživit rodinu, z čeho vyplývá, že roli živitele rodiny nezastává pouze muž. Jejich přístupy k otázce financí jsou podrobněji rozepsány níže.

Jak bylo řečeno, postoj učitelek mateřských školek k roli otce jako živitele rodiny se lišil. Učitelka U1 považuje muže za toho, kdo by měl rodinu živit, a jeho funkci vidí následovně: „*Takže, беру to tak, že pokrývá finanční potřeby rodiny.*“, „*Myslím si, že v dnešní době je otec, aby zajistil finančně rodinu. To je jeho hlavní úloha. Zajistit rodinu z finančního hlediska.*“. Tato učitelka středního věku si za svým tvrzením stojí velmi silně. Její vnímání role muže jako živitele se promítalo do celého rozhovoru. Nebyla jedinou, která tento názor zastávala – podobně se vyjádřila také učitelka U4: „*Takže myslím si, že muž, jako role muže důležitá. Určitě i z toho finančního hlediska.*“. Rozdíl ve výpovědích těchto dvou učitelek spočívá v tom, že učitelka U4 ve své výpovědi pokračuje tvrzením, kdy vyvrací, že jen muž je schopen zajistit rodinu. „*Není to sice úplně na 100 %, protože si myslím, že si ta žena poradí, i když prostě ten muž není, ale myslím si, že důležitá je.*“. Je zde tedy patrný rozkol v názorech, který může být mimo jiné způsobený také odlišností věku učitelek. Oproti učitelce U1 je učitelka U4 pouze pár let po škole, dalo by se tudíž uvažovat nad tím, že věk ovlivňuje vnímání mužů i žen ohledně jejich úloh v rodině. Výrok této mladší učitelky negovala jiná učitelka, a to U6, která má v úloze muže naprosto jasno a říká že: „*Otec ale stále určitě je jako živitel.*“. To potvrzuje i učitelka označená U7, která navíc upozorňuje na změnu doby, kdy jsou rodiče více orientovaní na rodinu a nezaměřují se tedy primárně pouze na práci: „*Myslím, že otec, že to je taková ta role živitele bych řekla, ale strašně se to změnilo, ti rodiče se začínají strašně moc starat o tu výchovu.*“.

Je patrné, že muž a otec je stále silně vnímán jako ten, kdo má rodinu finančně zabezpečit, což potvrdily čtyři ze sedmi učitelek mateřských škol účastnících se výzkumu. Ačkoliv se

svět stále posunuje kupředu a dochází k nárůstu emancipace žen, podporovaly funkci otce jako živitele rodiny dvě učitelky ve středním věku a dvě mladší, které nedávno dostudovaly. Není tedy pravidlem, že muže považují za živitele pouze starší učitelky. Naopak dvě učitelky v předdůchodovém věku poukazují na skutečnost, že role otce taková není.

Druhou skupinu učitelek v rámci tohoto tématu tvoří ty, které muže primárně jako živitele nevidí. Učitelka U2 se na toto téma vyjádřila následovně: „*Protože vlastně se chtějí vyrovnat jo, i těm mužům a ženy se přestávají bát jakéhokoliv povolání.*“, „*Proto je třeba i čím dál víc manželů, nebo otců na rodičovské dovolené a je to možná někdy i finanční otázka, protože pokud má ta žena zaměstnání lukrativní, dobře placené, muž né.*“. S tím souhlasí i U5: „*A co se týká financí, tak v dnešní době si nemyslím, že by otec zastával roli toho živitele. I ženy už jsou na vysokých postech. A myslím si, že dokáží rodinu zabezpečit.*“. Podobný názor má také poslední z učitelek, a to U3: „*V dnešní době už se stírá to zajištění mužů z finanční stránky. Už to není takové, jak to bylo dřív.*“.

Výzkum ukázal, že finance stále hrají jednu z nejdůležitějších rolí v rodině. Peníze rodinu vždy v mnoha směrech ovlivňovaly a stále ovlivňují. Je zde však patrná jistá proměna společnosti, kdy se objevuje stále více finančně výdělečných a aktivních žen, jež jsou schopné rodinu po této stránce zajistit. S proměnou společnosti již v mnoha případech není role živitele primárně mužskou záležitostí. I přes to se ale v důsledku právě zaměstnání stává, že otcové jsou často pracovní vytížení a zbývá jim méně volného času na rodinu.

7.4 Pasivní čas

Na základě výpovědí učitelek podílejících se na výzkumu vznikla také následující kategorie. Její název byl zvolen především proto, že se čas ukázal jako důvod toho, proč jsou otcové s dítětem méně a pokud s ním jsou, nevěnují se mu aktivně.

Učitelky mateřských škol považují čas za podstatný aspekt výchovy dítěte. Učitelka U4 potvrdila toto tvrzení svou výpovědí: „*čas je opravdu, myslím si, že nejdůležitější*“. Podobně se ohledně času stráveného s dítětem vyjadřovaly i ostatní učitelky a toto téma se objevovalo ve všech rozhovorech. Výzkum ukazuje, že věnování času dětem je pro jejich výchovu, vývoj i vzdělávání klíčové. Je třeba si na děti vyhradit tolik času, kolik je jen možné. Děti jsou velmi vděčné za každou minutu strávenou se svým rodičem, a o to více s otcem, který, jak se ukázalo, tráví podle učitelek mateřských škol s dětmi méně času než matky, a proto je také dětem často vzácnější.

Je nutné věnovat čas jak dětem, tak i celkově rodině, což uvedly téměř všechny učitelky. U1: *„Tak hlavně by měl mít snahu s téma dětma trávit čas, poslouchat je, hrát si s nimi a věnovat se jim.“*. S tímto tvrzením souhlasí také další učitelka, a to U4: *„Hlavně prostě trávit s dětmi čas, to si myslím, že je nejdůležitější.“*, *„takže by měl s dětmi trávit hrozně moc času a prostě brat je na výlety, ať už jako ne jenom děti, ale i rodinu“*. Učitelka U2 také ještě dodává, že je ve vztahu potřeba komunikace a vyslechnutí od otce: *„musí umět navázat kontakt s tím dítětem a ten naváže tak jediné, že se mu bude věnovat, že ho pozná, vyslechne...“*. Důležitost času věnovanému dítěti podtrhla i další učitelka účastnící se výzkumu, která ještě upozorňuje na fakt, že se nejedná pouze o dítě, ale o celou rodinu, která má trávit čas pohromadě – U7: *„Důležitý je čas, aby ho trávili dohromady. Ne izolovaně.“*

Pokud se otec dítěti dostatečně nevěnuje, má to negativní dopad na jejich vztah. Tento důsledek vnímá učitelka U6, která konstatuje: *„Nemělo na něho třeba ani čas a potom je to o to těžší, není tam ani ta důvěra.“*. Ze všech učitelek se pouze jedna z nich vyjadřuje pozitivně k trávení času otců s dětmi na základě svých kladných zkušeností s otci, kteří se dle jejich slov stále více pro své děti obětují, což dokládají její výpovědi – U7: *„ted'kom je to uplně jiné, když tady posloucháte děti, tak je to tatínek nás učil, tatínek nám vařil, takže je to čím dál víc, víc tráví ten čas s nimi“*, *„ti tatínkové, když začali třeba ty děti vodit, tak si udělali aj ten čas, že třeba si s nima zahráli i tady přímo ve třídě“*. Naopak jedna z dotazovaných učitelek tyto tvrzení naprosto vyvrací, jelikož se spíše setkává zejména s tím, že situace ohledně věnování času dětem je spíše čím dál horší. U1: *„No...nemají tatínkové čas na děti. Nemají.“*. Další učitelky mateřských škol, se k tomuto tématu vyjádřily negativně. Lze tedy usoudit, že věnování volného času dětem ze strany otců představuje velkým problémem.

Z rozhovorů vyplynuly především tři faktory, které do jisté míry objasňují, proč otcové s dětmi volný čas netráví. Jsou jimi technologie, práce a vlastní zájmy. Nejvíce zmiňovaným faktorem se mezi učitelkami stalo zaměstnání. Ukázalo se, že právě časová vytíženost otce v zaměstnání mu nedovoluje věnovat dětem tolik času, kolik by bylo potřeba. Potvrzuje to odpověď učitelky U4: *„hlavně matka mu dává tu výchovu. Tatínek třeba přijde z práce později...“*. Svou roli sehrává i vzdálenost zaměstnání otce, která je zmiňována učitelkou U1: *„otec by měl mít takovou práci, aby byl každý den doma“*, *„Takže pokud je chlap čtrnáct dní ve světě, tak asi té ženské moc nepomůže. Toho času tolik rodině nevěnuje.“*. V další odpovědi se promítá kromě zaměstnání ještě jiný faktor ovlivňující nedostatek, nebo v tomto případě spíše neochotu času věnovaného dětem, a to jsou osobní zájmy otců. U1: *„jsou*

pracovně pryč, anebo radši mají svoje zájmy“. Je tedy patrné, že pokud si mají otcové vybrat, čím naplní své volné chvíle, někteří z nich volí právě raději své zájmy nad vlastními dětmi. Další faktor, který čím dál více ovlivňuje celou společnost, je elektronika, kterou jedna z učitelek vnímá jako původce onoho nedostatku času na děti – U4: *„Dřív když nebyly mobily, počítače, různé hry, tak místo toho víc ti lidi trávili čas spolu*“. Elektronika ovlivňuje i celkovou komunikaci v rodině, která se v důsledku technických vymožeností postupně vytrácí. V souvislosti s nedostatkem času byla zmíněna i dnešní doba a její vliv na děti – U5: *„je to teda taková hektická doba, nevím, kolik ti pánové se dětem věnují...*“ a U6: *„Je daleko větší časová vytiženost těch lidí teďka*“. Z těchto výpovědí je patrné, že v dnešní době nemají lidé dostatek času na děti, jelikož jsou více vytiženi.

Ve spojitosti s nedostatkem času se učitelky také vyjadřovaly ohledně mateřské školy a toho, že rodiče nevěnují zájmu o mateřskou školu a s ní souvisejícímu vzdělávání dítěte v této instituci potřebnou pozornost.

7.4.1 Angažovanost otců v mateřských školách

Mateřské školy byly zařazeny pod kategorii věnující se pasivnímu času především proto, že se čas ukázal podle učitelek jako hlavní faktor ovlivňující míru angažovanosti otců v mateřské škole.

Co se týče mateřské školy a dění v ní, projevují rodiče, a to především otcové, nedostatečný zájem. Všechny učitelky účastníci se výzkumu by přítomnost otců v prostředí mateřské školy uvítaly a zastávají názor, že jejich angažovanost nese výhody. Ani jedna z učitelek mateřských škol nezmínila negativa této spolupráce. Učitelky vnímají přínos zapojení otců ze dvou pohledů – ve vztahu k dítěti a ve vztahu k mateřské škole.

Pokud je řeč o vztahu k dítěti, učitelky zdůrazňují, jak děti muže v mateřské škole milují – U6: *„I ty děti jsou za toho muže v mateřské škole vděční*“. Je to zcela pochopitelné, jelikož se děti po většinu času setkávají v tomto prostředí především s ženami. Pro děti je nedocenitelné, pokud se zde nějaký muž objeví. Tento názor sdílejí učitelky U2: *„myslím si, že určitě ten mužský element je důležitý a chyběl by. Nebo chybí. Často*.“ a U4: *„Ty děti jsou rády, když ten tatínek, třeba kdyby to byla nějaká akce dejme tomu, měli jsme rozsvěcování vánočního stromu a myslím, že jsou rády, když je tam i tatínek*“. Děti se rovněž rády chlubí svým otcem, má na ně tudíž pozitivní vliv, pokud je otec například doprovází do školky

Učitelky hodnotily možný přínos mužů v rámci mateřské školy ve dvou sférách, a to jak přínos mužského, tedy jiného, pohledu na věc, tak manuální pomoc, kterou dotazované učitelky považují za nejvíce přínosnou ze strany otce. V souvislosti jeho přínosem pro mateřskou školu bylo často zmiňováno mužské chápání, což dokládá výpověď učitelky U6: „*Ten mužský element do toho vhání úplně něco jiného.*“. S přínosem jiného pohledu na věc souhlasí také učitelka U1: „*Chlapi mají úplně jiný pohled na to, chlap nám vlastně ukáže ten jiný obraz.*“. V tomto ohledu se tudíž jedná zejména o pomoc psychickou. Daleko cennější je však z pohledu učitelek pomoc v oblasti manuálních činností, jak dokazuje odpověď učitelek U3: „*do těch technických věcí, do těch manuálních prací, které ženský sama vlastně nezvládne. Nebo stěhování. Já si myslím, že třeba tohle by přínos byl.*“ a U6: „*Určitě, když jsou akce jako třeba ten táborák, tak aby nám třeba donesli to dřevo nebo takové ty všeobecné věci.*“. Z rozhovorů je patrné, že učitelky mají na muže v tomto ohledu jednotný názor – považují jejich účast na dění mateřské školy za přínos.

Následně však jejich výpovědi ukázaly, že se otcové do manuálních činností zapojovat nechtějí, přestože by to učitelky velmi ocenily. Zazněl dokonce názor, že dříve byli muži ochotnější fyzicky pomáhat než dnes. U6: „*dřív, kolikrát se něco pokazilo, tak přišel opravdu někdo s rodičů, tatínek, že opravdu vyšli vstříc...*“. Pokud již tedy otcové fyzicky v mateřské škole pomáhají, dochází k tomu na základě přímé žádosti o pomoc ze strany učitelek. Takové zkušenosti má např. učitelka U6: „*Ale jako pokud se jedná o pomoc i manuálního typu, že by nám třeba pomáhali, nabídli se, tak to ne. To spíše kdybychom jim řekli.*“ i paní učitelka U2: „*Nebo pokud oslovíme tatínky, jsou ochotní nám pomoci, ale musíme je oslovit...*“ a souhlasí s ním také učitelka U3: „*nebo, když za nimi přijdeme s prosbou. Ale že by přišli oni sami, to ne.*“. Neochota pomoci s manuálními činnostmi se odvíjí od doby, ve které žijeme, kdy je mnoho otců pracovníě tak vyčerpáných, že na pomoc v mateřské škole zkrátka nemají čas. V souvislosti s tímto učitelky upozorňovaly, že otcové raději poskytnou finanční dar než fyzickou pomoc. Učitelka U3 se na toto téma vyjádřila následovně: „*Zapojují se velice málo, a když, tak je to většinou ta finanční pomoc třeba, co se týče sponzoringu.*“. S tímto tvrzením souhlasí i učitelka s označením U5: „*Jako někteří rodiče dají radši finanční dar, než aby něco pomohli, ale u nás je to málo kdy.*“. Učitelka U7 rovněž sdílí tento názor: „*To už spíš, kdo může a má tu ve školce dítě, tak dá třeba radši ten finanční příspěvek nějaký.*“. Je důležité upozornit na skutečnost, že finanční pomoci se mateřským školám dostává zřídka. Spíše otcové nepomáhají mateřské škole žádným z výše jmenovaných způsobů.

I přes nepřílišné zapojení otců do chodu mateřské školy, pozorovala především jedna učitelka zlepšení v zájmu o vzdělávání dítěte. Ačkoliv je dle této učitelky pod označení U6 zájem otců o dítě nízký, dochází postupně k jeho nárůstu: „*ptají se, jak se to dítě, třeba při vyzvedávání jo. Se ptají, jak se to dítě v té školce ten den mělo. Nebo jestli byl nějaký problém. Ale jsou to někteří tatínci. Určitě ne všichni.*“. Ve výzkumu se dále také ukázalo, že zaměstnání otců sehrává jistou roli v jejich zapojení. Pokud mají otcové takové zaměstnání, které jim umožňuje být každý den doma, většinou se více angažují než ti, kteří odjíždějí například na týden pryč. Důvodem daného rozdílu může být i to, že pokud otcové na celý týden odjedou, matka si zvykne zvládat vše bez něj a po jeho příjezdu nemá potřebu ho nijak zapojovat, ani informovat o tom, co se právě děje. Otcové zase naopak nevidí důvod, proč narušovat zajatý systém, a tudíž se na něm nepodílí.

Na základě informací obsažených v této podkategorii se ukázalo, že zapojení otců v rámci mateřských školek a jejich chodu není velké, což je do jisté míry ovlivněno jejich pracovní vytížeností. Jak vyplývá z odpovědí učitelek, tak v tomto ohledu však dochází k částečnému zlepšení, Ze strany mateřských škol je nutné více oslovovat otce a projevovat o ně větší zájem.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na názory učitelek mateřských škol ohledně role otce v rodině. Jejím cílem bylo sumarizovat teoretické poznatky zabývající se otcovskou rolí v rodině a analyzovat výsledky kvalitativně orientovaného výzkumu na toto téma uskutečněného mezi učitelkami mateřských škol.

Teoretická část se věnovala mužům i otcům a odhalila, jaké funkce v rámci rodiny zastávají. Následně bylo zjištěno, jak otec ovlivňuje výchovu, vzdělávání a vývoj svého dítěte a jak se může do fungování mateřské školy zapojit.

Praktická část bakalářské práce se orientovala na problematiku role otce v rodině na základě názorů učitelek mateřských škol. Závěry práce korespondovaly jak s hlavní výzkumnou otázkou (Jak vnímají učitelky mateřských škol roli otce ve vývoji, výchově a vzdělávání dítěte?), tak s dílčími výzkumnými otázkami, které si práce kladla.

V empirické části práce byly shrnuty a vyhodnoceny informace získané prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s učitelkami ze čtyř mateřských škol. Učitelky neměly s nahráváním otázek ani se samotným odpovídáním na ně sebemenší problém. Snažily se poskytnout co nejvíce informací a věnovaly výzkumu plnou pozornost i čas. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté transkribovány do psané podoby. Následovalo otevřené kódování, na základě kterého, byly vytvořeny čtyři hlavní kategorie a tři podkategorie, které byly v práci popsány.

Výzkum přinesl zjištění, že skutečná situace ohledně zapojení otců v některých ohledech zcela nekoresponduje s představami učitelek mateřských škol. Ačkoliv se ukázalo, že se otcové do výchovy a vzdělávání svých dětí příliš nezapojují, dochází v tomto ohledu dle názorů učitelek mateřských ke zlepšení. V dnešní době se stále více otců snaží v rámci své rodiny angažovat. Přesto je otec stále vnímán některými především jako zprostředkovatel financí rodiny. Co se týče spolupráce a zájmu o dění v mateřské škole, vyšlo najevo, že otcové mateřským školám nevěnují příliš pozornosti a nebývají do jejich fungování nijak výrazně zapojeni. V mnoha případech raději věnují finanční dar, než aby nabídli fyzickou pomoc.

Zjištěné výsledky mohou pomoci nejen k lepšímu pochopení otců, nýbrž také k jejich většímu zapojení jak do fungování rodiny, tak do chodu mateřské školy. Jelikož se jedná se o méně prozkoumanou oblast, neexistuje pro otce tolik možností. V této oblasti však dochází

ke zlepšení. Bylo by vhodné provést na toto téma další výzkum, například se samotnými otci, aby bylo možné porovnat, jak tuto problematiku vnímají právě oni.

Výsledky získané na základě provedeného šetření lze částečně porovnat s výsledky výzkumu nazvaného *Fatherhood and roles of father in children's upbringing in Botswana: father's perspectives* (Trivedi & Bose, 2018), jenž byl uveřejněn v časopise *Journal of Family Studies*. Data výzkumníci získávali pomocí kvalitativně i kvantitativně orientovaného výzkumu, kterého se účastnilo 156 otců, kteří na otázky odpovídali přímo bez jakéhokoliv zprostředkovatele. Výsledky této studie totožné s těmi, které byly zjištěny v této práci, a to konkrétně co se týče vnímání otce jako živitelé rodiny. Zatímco tato bakalářská práce odhalila, že se od podobného vnímání otce do jisté míry opouští, Trivedi & Bose (2018) dospěli ke zjištění, že role otce jako živitele rodiny je velmi dominantní a otcové se do ní často staví sami. Tyto dva výzkumy se také částečně shodují ohledně zájmu mužů zapojit se do výchovy a vzdělání dítěte – v obou případech tento zájem projevují jen někteří otcové. Prostřednictvím rozhovorů s učitelkami mateřských škol však bylo zjištěno, že jejich zájem byl vyšší, než tomu bylo v případě výzkumu mezi otci samotnými. Může to být způsobené tím, že výzkum Trivediho & Bose se uskutečnil v méně vyspělé zemi. Výsledky výzkumů se rozcházejí především ve zjištění, že v Botswaně působí otcové jako autorita a zasahují jen, pokud je to nutné, zatímco nic podobného se v druhém výzkumu neukázalo. Naopak bylo spíše řečeno, že ve výchově bývají striktnější matky. Nicméně výsledky obou výzkumů nelze zcela úplně porovnávat, a to především proto, že výzkum, který je součástí této bakalářské práce se zabýval názory a pohledem učitelek na roli otců v rodinách, kdežto ve výzkumu od Trivediho & Bose (2018) se jednalo o přímé názory otců na otcovství a jejich roli v rodinách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Biddulph, S. (2007). *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál.
- [2] Biddulph, S. (2011). *Kniha o mužství*. Praha: Portál.
- [3] Boková, L. (2011). *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí.
- [4] Cajthamlová, K. (2017). *Abeceda moderního rodiče*. Praha: Vyšehrad.
- [5] Dudová, R. (2008). *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- [6] *Helping your children in kindergarten age* [Online]. (2017) (1st ed.). Hong Kong: Government Logistics Department. Retrieved from https://www.edb.gov.hk/attachment/tc/student-parents/parents-related/parent-info/parent%20booklet_en.pdf
- [7] Helus, Z. (2015). *Sociální psychologie pro pedagogy* (2. přeprac. a dopl. vyd.). Praha: Grada.
- [8] Jedlička, R. (2015). *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada.
- [9] Kolláriková, Z., & Pupala, B. (2010). *Předškolní a primární pedagogika* (2. vyd.). Praha: Portál.
- [10] Krebs, V. (2015). *Sociální politika* (6. přeprac. a aktualiz. vyd.). Praha: Wolters Kluwer.
- [11] Lažová, L. (2013). *Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů*. Praha: Portál.
- [12] Matějček, Z. (2017). *Rodiče a děti* (3., uprav. vyd. (ve Vyšehradu první)). Praha: Vyšehrad.
- [13] Nešporová, O. (2018). Mateřství a otcovství v současnosti s přihlédnutím k historickému kontextu. *Lidé Města*, 2012(3), 457–486.
- [14] Novák, T. (2013). *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada.
- [15] Otevřelová, H. (2016). *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál.
- [16] Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7. aktualiz. a rozš. vyd.). Praha: Portál.
- [17] Říčan, P. (2013). *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál.
- [18] Starbuck, G. H., & Lundy, K. S. (2015). *Families in context: sociological perspectives* (3rd ed.). Boulder: Paradigm Publishers.

- [19] Svobodová, E. (2010). *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál.
- [20] Špaňhelová, I. (2010). *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada.
- [21] Trivedi, S., & Bose, K. (2018). Fatherhood and roles of father in children's upbringing in Botswana: fathers' perspectives. *Journal of Family Studies*, 1-14. doi: <https://doi.org/10.1080/13229400.2018.1439399>
- [22] Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (2., dopl. a přeprac. vyd.). Praha: Karolinum.
- [23] Vaughn, A. E., Hales, D., & Ward, D. S. (2018). Measuring the Physical Activity Practices Used by Parents of Preschool Children [online]. *Medicine & Science In Sports & Exercise*, 45(12), 1. Retrieved from https://journals.lww.com/acsm-msse/fulltext/2013/12000/Measuring_the_Physical_Activity_Practices_Used_by.20.aspx

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

U1	Učitelka č. 1
U2	Učitelka č. 2
U3	Učitelka č. 3
U4	Učitelka č. 4
U5	Učitelka č. 5
U6	Učitelka č. 6
U7	Učitelka č. 7
MŠ	Mateřská škola
Atd.	A tak dále

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Obr. 2. Diagram propojenosti jednotlivých kategorií

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Příklady kódů

Příloha P II: Ukázka otázek k interview

Příloha P III: Ukázka interview

PŘÍLOHA P I: PŘÍKLADY KÓDŮ

Nevyzrállost otců

Nesnadná orientace otců v životě

Pohodlnost mužů

Přenechání odpovědnosti na ženě

Zájem o svou konformitu

Potřeba komunikace v rodině

Společný názor na výchovu a vzdělávání

Osvojování si poznatků potřebných k výchově

Vzdálenost zaměstnání má vliv na angažovanost otce

Otcové zapojení do MŠ méně než matky

Zájem otců o MŠ se zvětšuje

Otec pracující v okolí se více angažuje do MŠ

Výhoda účasti otců pro děti

Přítomnost mužského vzoru

Mužský element v životě dítěte

Zapojení otců na požádání MŠ

Minimum projevující samo zájem o MŠ

Stírání rozdílů mezi mužskou a ženskou rolí

Ženy aktivnější než muži

Zpohodlnělost mužů při zapojení do výchovy

Mizící role otce jako živitele

Dříve otec finanční jistota

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA OTÁZEK K INTERVIEW

Jaká je role muže dnes dle vašeho názoru?

Jaký by měl být vztah mezi partnery v rodině, aby vedl ke zdravému vývoji dětí dle vašeho názoru? (a jak by tomu měl přispívat otec)

Co si myslíte, že dělá z muže dobrého otce tj. jak by jste charakterizovala dobrého otce. (+ jsou dnešní muži dobří otcové dle názoru učitelek mateřských škol) (nějaké přídavná jména – hodný, pozorný, starostlivý, ...)

Jak by se muži měli začleňovat do výchovy a vzdělávání dětí a jak se začleňují?

Jaké jsou výhody začlenění mužů do výchovy a vzdělávání dětí?

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA INTERVIEW U1

T: Řekněte mi něco o sobě (motivace k výběru povolání)

U1: uhm. No tak u mě byla motivace jednoduchá, já jsem měla paniku z matematiky a na pajdáku matematika není, takže já to řeknu na rovinu. Ale ve finále jsem se v tom vlastně našla, takže jako myslím si, že volba byla dobrá. Já dělám už 20 roků mám praxi, pracuju 20 roků ve školce a pořád mě to baví. Jako jo. S dětma jako člověk na nich vidí nějaký posun a má radost z nějakého úspěchu.

T: Jakou si myslíte, že má muž dnes roli?

U1: Takže беру to tak, že pokrývá finanční potřeby rodiny (zamyšlení). Jako jasně, že jsou někteří chlapi, kteří jsou víc jak mamky, pečují o svoje děcka a věnují jim spoustu času to je pravda. Ale jako myslím si, že v dnešní době je otec, aby zajistil finančně rodinu. To je jeho hlavní úloha. Zajistit rodinu z finančního hlediska.

T: Jaký by měl být vztah mezi partnery v rodině, aby vedl ke zdravému vývoji dětí?

U1: No tak určitě rovnocenný (smích), tak vztah by měl být rovnocenný, myslím si, že otec by měl mít takovou práci, aby byl každý den doma, aby se mohl té výchovy účastnit co nejvíce, aby byl nápomocný. Takže pokud je chlap čtrnáct dní ve světě, tak asi té ženské moc nepomůže, ale zas jako pokavaď ta finanční možnost je taková, tak jako je to těžko. Jako v dnešní době je to těžko. Takže měl by být doma. Měl by mít práci doma, aby se mohl účastnit toho, aby ty děti z něho taky něco měli. A taky by mohl té ženské něco pomoci. Pokavaď ona je na všechno úplně sama a on je pořád pryč, tak je to špatně. Má těch povinností na zvládnání moc a nestíhá ještě věnovat se nějak tym dětem.

T: Co si myslíte, že dělá z muže dobrého otce, nebo jak, byste toho dobrého otce charakterizovala?

U1: uhm (zamyšlení). No, to je těžká otázka (pousmání). Tak měl by být určitě pro ty děti vzorem. Takový ten POHÁDKOVÝ HRDINA (zamyšlení). No, to je fakt těžká otázka (ticho). Tak hlavně by měl mít snahu s těma dětma trávit čas, poslouchat je, hrát si s nimi a věnovat se jim. Prostě projevovat o ně zájem a dávat jim najevo, že jsou pro něho důležité, a ne že ho otravují a berou mu čas.

T: Pokud byste ho mohla charakterizovat nějakými přídavnými jmény.

U1: uhm. Tak takový nějaký, asi chápavý, obětavý (smích, ticho, přemýšelní). Ale zároveň jako chlap, zároveň jako silná osobnost by to měla být (smích). Si představuju svého tatku, jsem se úplně tak jako vžila, no... Neměl by prostě být nějaký ut'áplý, umět říct, aby jeho slovo mělo váhu a děcka ho respektovaly. Ale zároveň mět pochopení, poskytovat rady, podporující.

T: Jaký by měl být vztah mezi otcem a dítěte, aby vedl ke zdravému vývoji dítěte?

U1: uhm. Měl by si věřit. Měli by mít mezi sebou důvěru. Určitě to děcko z něho nemůže mít strach. To je úplně špatně. A (přemýšlení). To dítě musí mít pocit, že se na něho může kdykoliv obrátit. Že ho může požádat o pomoc a že nebude zahnaný do kouta. Jakože nemusí mít strach přijít, že za to dostane, nebo, že ho nebude poslouchat. Jde ale o vzájemný vztah. Takže i ten otec, aby třeba něco tomu dítěti řekl. O něco se s ním podělil. Aby mělo pocit, že aj ten otec je mu otevřený. Ono se aspoň bude cítit pak takové důležité.

T: Jaké si myslíte, že jsou ty vztahy mezi otcem a dítětem v dnešní době?

U1: No...nemají tatínkové čas na děti, nemají. Buď jsou teda pracovně pryč a nebo radši mají svoje zájmy a nebo já nevím, jestli není chyba v té době, že ti chlapi vyrůstají v nějakém servisu od matek, a pak se jim nějak jako nechce zastat tu funkci hlavy rodiny. Že nějak se nechají táhnout, že to nechávají všechno na té ženské, přeskočí z matky na manželku a nechávají se dál obskakovat, akorát od někoho jiného, a tak nějak jako (zamyšlení) chtěou mět takové pohodlíčko, asi. Nevím. Nechtějí vystupovat ze své komfortní zóny. Prostě jim to tak pasuje, mají to tak nastavené, jim to tak jako vyhovuje. Hlavně, po mně nikdo nic nechtějte a já tu má ten svůj gauč a ten svůj sport, a to svoje pivo (pousmání, praštění pěstí do stolu). A když mají to dítě třeba pohlídat, tak než aby se mu věnovali, vrazí mu do ruky nějakou elektroniku a nestarají se o něho. Je jim úplně jedno.

T: Jak si myslíte, že by se měli muži začleňovat do výchovy a vzdělávání dětí?

U1: No... (zamyšlení). Měla by si někdy ta paní máma zabrat a nechat to na těch chlapech. Prostě hodit je do vody a plav. Asi prostě opravdu se sebrat a odejít, já vím, že to málo která ženská udělá, ale opravdu jako, ať si to zkusí, prostě hodit do praxe (ticho). Já si myslím, že toto pozná chlap jedině, když v případě, že ženská sbalí kufr a odejde. Buď od něho, a nebo odejde někam pryč a nebo při nějaké závažné nemoci (zamyšlení). Jako chce to i silnou osobnost ženské, že už jednou prostě bouchne dveřma, řekne a dost a nastaví si nějaké pravidla. Ale jako opravdu je to těžké. Opravdu. Jestli ten chlap je jako finanční, jako maják té rodiny, takový, tak na té ženské je opravdu veškerá ta starost, výchova, péče, (odmlka),

všechno (ticho). Ale určitě by se měl teda zapojovat stejným dílem jak ta žena. Třeba se s těma děčkama učit, a je to prostě, prostě je to o té souhře tych partnerů. Která musí být velká.

T: Berme to tak, že se otcové do výchovy a vzdělávání dítěte začleňují. Jaké to má kladné a stinné stránky? Výhody/nevýhody jejich začlenění.

U1: (zamyšlení) No tak určitě jako. Té ženské to uleví nedělá všecko sama. Zaprvé. A zadruhé, ten otec to vidí. To děcko, ten vývoj toho dítěte. Že vidí, jak se prostě mění na osobnost, vidí ty pokroky, ke kterým může i on sám přispívat a pomáhat tym dětem (přemýšlení, ticho). No. Takže tak. A ty stinné stránky, to nevím, jak je to přesně myšleno?

T: Ve smyslu, jestli může být otcovo zapojení někdy také spíše na škodu.

U1: (přemýšlení) Jako jo. Všecko vždycky má své pro a proti (přemýšlení). Hmm. Ted' mě nic nenapadá konkrétního (smích, ticho). Možná jenom, že když se ten otec třeba, když se zapojuje až moc, tak třeba na to dítě vyvíjí větší nátlak, který pro to dítě není správný.

T: Zhodnoťte, jestli se vůbec otcové zapojují do chodu mateřské školy, do jejích aktivit.

U1: Ano. Někteří jo. Máme tady třeba tatínka, který je jako aktivnější než některé maminky. Jo. Takže každý to má asi prostě nějak v sobě jinak nastavené. Někteří se zapojují víc, někteří míň a někteří pomálu ani neví, kde má jejich dítě skříňku. Ale docela se otcové zapojují. Mají ten zájem, někteří. Jo. Jako nemůžu říct, že by tady jenom fungovaly maminky a tatínkové ne.

T: Souvisí to dle vašeho názoru i s tím, jaké zaměstnání otcové vykonávají?

U1: Ano. Ano. Jako ano. Je to podle toho, kolik má vlastně volného času na to. Jo. Takže to potvrzuju. To je pravda. Ti, co jsou víc doma, mají i větší potřebu se zapojit a udělají si na to ten čas. Aby pomohl nebo tak.

T: Zhodnoťte výhody a nevýhody zapojení otců do života mateřské školy.

U1: Ano. Ten chlapský pohled na věc. Protože my, jsme už tak třeba trošku pracovně deformované, že my to máme prostě tak nějak nalajnované, podle těch kolejí jedeme a my nevybočíme doleva ani doprava. Kdežto chlapi mají úplně jiný pohled na to. Prostě chlapi jsou z Marsu, ženské z Venuše a jako fakt to tak je. Ale jako někdy je to zase přínos. Protože nám by to ani samotným nedošlo, až ten chlap nám vlastně ukáže ten jiný obraz. Tak jako, aha, ono by to vlastně jako bylo možné. Ted'ka právě máme schůzku s rodičema. Se chceme zapojit do projektu eko školky, kvůli zelené vlajce, abychom získali. A právě se nám

přihlásily dva manželské páry. Takže to bude fajn, že to bude padesát na padesát. To je super. Tak se na to těším, právě na ten chlapský pohled, to bude, no (pousmání), to bude osvěžující. Vidím tam spíš výhody než nevýhody. Ty mě ani nijak jako nenapadají

T: Jestli můžete ještě celkově shrnout váš názor na otce v rodinách, jaký mají význam pro děti?

U1: No jako určitě, řeknu vám můj názor po dvaceti letech praxe. Je poznat dítě z neúplné rodiny, je poznat dítě z rozvrácené rodiny a je poznat dítě z rodiny, kde to nefunguje. Prostě na těch dětech se to odrazí. Dycky se to na nich odrazí. Jako více, méně, dříve, později. Ale jo. Jako pokavaď rodina funguje tak, jak má, tak na těch dětech to poznáte. To je teda můj dvacetiletý názor. Opravdu. Takže. (zamyšlení). To je těžko jako. Každý to nemůže mít, každý to jako nezažil, ale opravdu, když ta rodina funguje, tak potom si myslím, že ty děti přebírají jako takový ten vzor a mají to pak taky tak jako dané. Je spíše pozitivní, mít i otce. Pokavaď jako rodina funguje tak, jak má, tak to dítě tak nějak vyrůstá zdravě. Vyrůstá zdravě sebevědomý jedinec. Ví, co se životem a vidí to u toho otce, jak se chová v té rodině. Nebo že se mu věnuje, tak pak to tak chce dělat taky. Jako nemusí, že, ale, tak si myslím, že jako by tam ten otec měl být no. Určitě se ta výchova musí odrazit i od toho tatínka. Předává tu chlapskou část. Něco, co matka úplně nepředá no.